

Danny

2018

Společnost
Josefa Škvoreckého

Josef Škvorecký Prima sezóny 1924–2012 Václav Krištof

Vydání publikace **Josef Škvorecký – Prima sezóny 1924–2012**
v pražském knihkupectví Dobrovský přivítali
Vlasta Korec, herec **Jan Hrušínský**, autor **Václav Krištof**,
zpěvačka **Jana Koubková** a publicista **Ondřej Suchý**

Vážení čtenáři,

ani letošní Vánoce se nemohou obejít bez pravidelné ročenky Společnosti Josefa Škvoreckého! Její úvod je věnován knize Václava Křištofa Josefa Škvorecký – Prima sezóny 1924–2012, která vyšla v září končícího roku v brněnském nakladatelství CPress (jež je ovšem součástí pražského nakladatelského veledomu Albatros Media). Náš dlouholetý předseda tak zúročil desítky let své práce na propagaci díla manželů Škvoreckých, a ačkoli takto obsáhlá a výtvarně velkoryse pojednaná publikace nemůže patřit k nejlacinějším na vánočním trhu, jde nepochybně o ideální dárek pro vaše přátele. Druhým zásadním tématem letošního čísla Dannyho je významné životní jubileum Zdeny Škvorecké, která 21. října v Torontu oslavila 85. narozeniny. Tuto událost připomínáme medailonem Daniela Konráda a ukázkou z autorčiných dosud nepublikovaných deníků. V rubrice knih, které připravovalo, ale nakonec nevydalo nakladatelství Sixty-Eight Publishers, představuje Veronika Košnarová román pozapomenutého autora Jana M. Kolára, který dlouhou část života strávil v zemi, jež není pro český exil právě typická – a sice v Kamerunu. Z bohatého archivu rukopisů Josefa Škvoreckého jsme pro tentokrát vybrali děkovnou řeč, kterou přednesl před padesáti lety v Olomouci jako právě zvolený Král Majáles. V rubrice Studii a článků přinášíme projev Sama Soleckého pronesený u příležitosti otevření Knihovny Josefa Škvoreckého v Ottawě, stať Milana Uhdeho o románu Mirákl a vzpomínku Věry Tomanové, sestry románového Benna, trumpetisty „zbabělecké“ kapely. Bohužel se nám však nevyhýbají ani smutné okamžiky: v květnu zemřel Miloš Holub, jeden ze zakládajících členů SJS, jehož osobnost připomínáme v nekrologu Petra Šrůty.

Přejeme vám všem klidné Vánoce, příjemně strávené třeba právě při četbě Dannyho!

Danny 2018

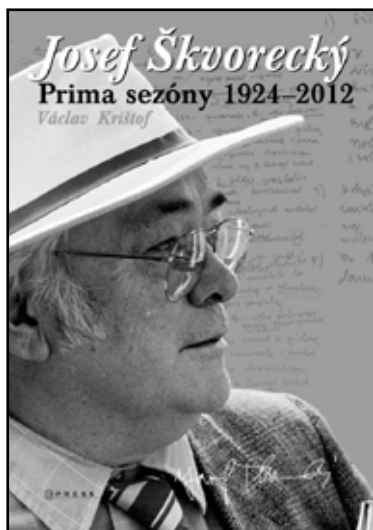
V prosinci 2018 vydala Společnost Josefa Škvoreckého. Připravil Michal Přibáň. Adresa: Úvoz 108, 602 00 Brno. E-mail: kristof@skvorecky.cz. Web: <https://www.skvorecky.cz>. Technická spolupráce: Kontura design. ISSN: 0862-772X.

OBRAZOVÁ VZPOMÍNKA NA JOSEFA ŠKVORECKÉHO

Jen pouhý týden před dnem nedožitých 94. narozenin Josefa Škvoreckého byla v pražském knihkupectví Dobrovský na Václavském náměstí uvedena na trh knižní publikace Václava Křištofa **Josef Škvorecký – Prima sezóny 1924–2012**, kterou vydalo nakladatelství CPress. Její autor v květnu 2016 navštívil v Torontu Zdenu Salivarovou a zařídil převoz značné části Škvoreckého pozůstalosti do ČR. Kromě předmětů, které budou perspektivně umístěny v Pracovně Josefa Škvoreckého, jejíž zřízení připravuje náchodská radnice, obsahovala zásilka též řadu fotografií z rodinných alb, tedy snímků dosud nepublikovaných. A právě nad nimi se zrodila myšlenka připravit bohatou obrazovou publikaci, věnovanou vpravdě rozsáhlému dílu jednoho z největších českých prozaiků dvacátého století.

Na 256 stranách formátu A4 Křištofova kniha dokumentuje Škvoreckého rodinné zázemí nejen v Náchodě, představuje osobnosti, jež se staly předobrazy slavných románových postav, přibližuje autorova léta studentská, vojenská i redaktorská. Po odchodu do exilu se stal Škvorecký navíc také nakladatelem, resp. spolunakladatelem. „Rodinnému podniku“ Sixty-Eight Publishers věnuje Křištof odpovídající pozornost: kromě obálek všech 224 publikací zařadil i několik snímků z nakladatelského zákulisí a také například reprodukci dopisu čtenářům, v němž se Jiří Voskovec omlouvá, že dosud nenapsal slíbené memoáry – které tak i do budoucna zůstaly jediným, navíc nezaviněným „dluhem“ torontského nakladatelství. A protože k Josefu Škvoreckému neodmyslitelně patří Zdena Salivarová, také její životní osudy kniha připomíná v desítkách fotografií, dokládajících jak její kariéru kabaretní a filmové herečky a zpěvačky z let šedesátých, tak i léta exilová a polistopadová.

Ačkoli velkoryse pojednaná celobarevná publikace, o jejíž výtvarné zpracování se postaral Martin Zhouf, je postavena především na fotografiích, ani psané slovo nepřišlo zkrátka. „Dějovou linku“ představuje chronologicky se-

stavený životopis obou manželů, vhodně rozptýlený do příslušných kapitol, který je však doplněn mnoha kratičkými i rozsáhlejšími vzpomínkami autorovými, staršími články a poznámkami jeho přátel, bibliografickými informacemi apod.

O slavnostní přivítání nové publikace se 19. září 2018 se na „vernisáži“ u Dobrovského postarali a na svá setkání s dílem i osobností Josefa Škvoreckého zavzpomínali publicista Ondřej Suchý, jazzová zpěvačka Jana Koubková (která kdysi vystřídala Zdenu Salivarovou v Inkognito kvartetu), herec Jan Hrušínský, moderátor Vlasta Korec a pochopitelně především autor publikace. V publiku se setkali mnozí Škvoreckého přátelé z různých časů, mj. překladatelka Jarmila Emmerová či neteř Zdeny Salivarové Zuzana Novotná, a také řada současných i bývalých členů Společnosti Josefa Škvoreckého.

(mlp)

PRIMA SEZÓNY S JOSEFEM ŠKVORECKÝM

Rozhovor Martiny Fialkové s Václavem Křištofem

V mládí hledáme vzory, vzhlížíme k osobnostem, které jsou pro nás nedosažitelné. Víme, že se s nimi sotva bude možné setkat a náš obdiv k nim vyjádřit. Zejména před rokem 1989 byla taková setkání těžko představitelná, pokud idoly našich srdcí hrály například v Hollywoodu nebo běhaly po hřištích Wimbledonu. Ještě hůře, pokud svévolně opustily socialistický „ráj“, emigrovaly... Jedním z idolů pro celé generace českých čtenářů – a také Václava Křištofa – se stal Josef Škvorecký, pro mnohé zosobněný vlastní literární postavou Dannyho Smiřického. **Václav Křištof** nejspíš také dlouho nevěřil, že jednou bude možné autorovi za železnou oponou, k jehož tvorbě měl úctu, vyslovit osobní dík. Čas oponou trhnul a stalo se. Od té doby se

Václav Křištof představuje svou publikaci.

Foto Břetislav Raška

Václavu Křištofovi podařilo nejen založit Společnost Josefa Škvoreckého, pak Literární akademii, která nese spisovatelovo jméno, ale především se s Josefem Škvoreckým i jeho ženou Zdenou Salivarovou mnohokrát setkat. A systematicky pracovat na propagaci jejich literárního i vydavatelského díla, kterému se po roce 1989 doma mělo dostat znovu důstojných podmínek. Výsledkem je kniha *Josef Škvorecký: Prima sezóny 1924–2012*, která právě vychází.

❑ *Celoživotně se zabýváte osobností Josefa Škvoreckého. Předpokládám, že jste jeho knihy četl už jako mladý čtenář, student. Jaká byla vaše cesta k tomu, že se vám jméno Škvorecký stalo do značné míry osudem?*

Měl jsem štěstí, že jsem se koncem sedmdesátých let potkal s paní, která měla doma komplet Škvoreckého z let šedesátých, ale i knihy vydané v exilu – Tankový prapor, Mirákl, Příběh inženýra lidských duší. Jako student střední školy jsem si Škvoreckého oblíbil, začal dělat samizdaty a shánět i jeho další knihy a články. Osobně jsem se s Josefem potkal až v dubnu 1990, při jeho první návštěvě Československa po 20 letech, to už jako předseda „jeho“ společnosti. A znovu jsem měl štěstí, protože Josef byl milý, vstřícný a laskavý. Měli jsme spoustu nápadů, některé jsme realizovali, některé ne, jak jsem zjistil při přípravě knihy, když jsem procházel naši korespondenci.

❑ *Co z jeho tvorby je vám nejbližší? Část před emigrací, tedy ty „Prima sezóny“ jeho mladých let, nebo tvorba z let emigrace, která tento fenomén do značné míry ovlivňuje? Nebo které dílo konkrétně?*

První jsem četl Zbabělce, nejraději mám Mirákl, resp. „velkou pětku“, vedle jmenovaných pak Tankový prapor, Prima sezónu, Příběh inženýra lidských duší, tedy knihy s hrdinou Danny Smiřickým. A pak ještě román o Antonínu Dvořákovi, Scherzo capriccioso.

❑ *Co všechno vaše nová kniha obsahuje a jak dlouho jste na ní pracoval?*

V knize jsou Zdeniny a Josefovy texty, vzpomínky a svědectví lidí kolem nich, dokumenty, fotografie, životopis. Velká část je věnovaná Zdeně Škvorecké a nakladatelství 68 Publishers. V knize jsem se pokusil předat část z toho, co jsem se dozvěděl od 70. let do současnosti, to byla vlastně čtyřicetiletá příprava. Samotná práce pak trvala šest měsíců.

❑ *Pomáhala vám ještě nějak na dálku z Toronta paní Zdena Salivarová-Škvorecká? Jste stále v kontaktu?*

Se Zdenou jsem samozřejmě konzultoval, v kontaktu jsme. Ale také jsem využíval nahrávek s ní i Josefem, kterých jsem měl za posledních 28 let hodně.

❑ *Nedávno se mi dostala do ruky jedna z jejích samostatně vydaných povídek, Pas de trois, velmi vtipná a brilantní. Vyšla už ale hodně dávno, stejně jako i další její práce. Nemělo by se dílu Zdeny Salivarové věnovat víc pozornosti?*

Samozřejmě mělo. Zdenino dílo není rozsáhlé a jako drahokam v něm září román Honzlová a bohužel nedocenený epistolární román Hnůj země o exulantech v Americe. Zdena věnovala takřka všechny čas během exilu nakladatelství 68 Publishers, které mnozí připisují Josefovi. Ale těch 227 titulů, to jsou Zdeniny děti. Po listopadu 89 pak s Josefem vydali šest společných detektivek.

❑ *Co nového se čtenáři o historii tohoto nakladatelství dozvědí ve vaší knize?*

V knize je nakladatelství věnováno zatím nejvíc prostoru. Zajímavosti, fotky, dokumenty, bibliografické údaje, jsou zde všechny obálky knih, které vyšly, ukázky z nabídkových katalogů. Mapuje i všechna sídla nakladatelství, fotky s autory, např. s Egonem Hostovským, Hedou Kovályovou-Margoliovou, Otou Rambouskem, Arnoštem Lustigem, Karlem Peckou a dalšími. Také se věnuje nejslavnější knize ze Sixty-Eight, která nevyšla – pamětem Jiřího Voskovce Stín svobody.

Ondřej Suchý vzpomíná na svá setkání s Josefem Škvoreckým

❑ *Bylo složité se k Josefu Škvoreckému přiblížit? Jaký vztah se mezi vámi vytvořil?*

Josef byl nejlaskavější člověk, kterého jsem potkal. Jak už jsem říkal, osobně jsme se poznali až v roce 1990 a od té doby jsme spolupracovali a stali se přáteli. Josef mi několikrát nabídl tykání, ale toho jsem nebyl schopen. Josef se Zdenou jezdili do Česka v letech 1990–2004 poměrně často, a tak setkání bylo hodně.

❑ *Připravoval jste v roce 2004 velkou akci k oslavě jeho 80. narozenin, konferenci v Náchodě s bohatým kulturním a společenským programem pro pozvané publikum i veřejnost, za účasti manželů Škvoreckých. Sjedlo se tam tehdy mnoho novinářů, spisovatelů, literárních kritiků, umělců a vytvořila se úžasná atmosféra. Nejraději vzpomínám na procházku Náchodem po stopách JŠ a jeho alter ega Dannyho Smiřického. Na jejím konci nás pak Josef i Zdena Škvorečtí čekali v legendárním Port Arturu, hospodě, kde dodnes občas sladce zní saxofon a hrál se jazz. Setkávali jste se i po oné pamětihodné konferenci v Náchodě?*

K mezinárodní konferenci v Náchodě v roce 2004 se vztahuje i příhoda, respektive ocenění práce a vlastně i vyjádření našeho vztahu, když Josef v poděkování při udělení čestného titulu MgA. věnoval část projevu mně. To byla poslední Josefova návštěva v Česku. Poté jsem za ním a za Zdenou jezdil buď v rámci „výzkumných a badatelských aktivit“, nebo prostě na návštěvu.

❑ *Sledovali Škvorečtí i zdejší nové literární dění?*

Josef se Zdenou dění sledovali a jejich názory byly rozličné. Nicméně vždy pochválili a ocenili to, co se jim líbilo.

❑ *Jaký myslíte, že měl v posledních letech Škvorecký vztah k České republice?*

Podle mne ho měl vždy pozitivní. Samozřejmě se mu nelíbily některé věci, ale ve své laskavosti to příliš neventiloval. Uvědomoval si, že z Kanady, kterou nechtěl opustit, by to možná byly „knížecí“ rady.

❑ *Vy sám jste založil a dlouhé roky vedl Literární akademii, které Josef Škvorecký propůjčil své jméno. Soukromou vysokou školu připravující adepty spisovatelského a žurnalistického řemesla, kterou prošly už více než stovky absolventů a většina se dobře uplatňuje. Sledujete cesty těch nejúspěšnějších?*

Já jsem na Literární akademii skončil v roce 2007, a tak mohu posoudit absolventy z tehdejší doby. Z nich podle mne vyčnívají Václav Chochola, který v Atlantisu a Odeonu vydal tři knihy (nicméně teď se věnuje vinařství – píše výborné blogy), a Ivana Myšková.

❑ *V současné době máte zpracovaný pořad o J. Škvoreckém do škol. Co obsahuje? Je o něj zájem?*

Vyprávím o svých zážitcích s Josefem a Zdenou, ale také probírám jeho život a dílo. Pořad obsahuje zvukové i video ukázky, fotografie i různé dokumenty. Je určen pro žáky 7.–9. tříd a rád s ním přijedu, pokud mám čas.

❑ *Prima sezona byla velmi úspěšně zfilmovaná. Také Škvoreckého Hříchy pro pátera Knoxe, Tankový prapor a řada jeho povídek. Kdyby to mělo být na vás, co byste rád z jeho tvorby ještě převedl do filmové podoby?*

Mým „snem“ je desetidílný seriál na HBO s názvem Život a doba Danny Smiřického, podle pentologie a povídek se Škvoreckého alter egem Dannym.

❑ *Čím podle vás může být dílo Josefa Škvoreckého blízké mladším generacím, pro které je doba mládí i zraní Dannyho Smiřického už dávnou historií?*

Škvoreckého dílo je skvěle napsaná historie zdejšího středoevropského prostoru od 30. let minulého století do jeho konce. My se s kolegy snažíme jeho dílo přibližovat. Kolega Michal Přibáň, který již vydal Škvoreckého bibliografii a připravuje monografii, mi ostatně hodně pomohl s mou knihou.

Rozhovor byl otištěn v Listech Prahy I, č. 10/2018

PROJEV KRÁLE MAJÁLES

Josef Škvorecký

Soudruzi a soudružky, dámy a pánové, barbudos a – a minifaldas, moji milí poddaní!

Včera jste ve staroslavných prostorách olomouckého vysokého učení zvolili akademickou královnu krásy (*studentku Vladimíru Václavíkovou, pozn. red.*) a dnes jste zvolili akademického krále Majáles. K oběma volbám vám srdečně gratuluji, v obou případech jste volili víc než dobře. Neboť vynikáli vaše královna nejenom krásou těla, ale také moudrostí ducha, vynikám já nejen moudrostí ducha, ale také vřelým obdivem ke královnině tělesné kráse.

Musím se vám ovšem přiznat, že zvolení králem přivedlo mě do jisté choulstovité problematické situace. Byl jsem totiž nedávno zvolen prezidentem – zdůrazňuji: prezidentem – Společnosti pro rehabilitaci života a díla Járy (da) Cimrmana. A tu mi nebylo zcela jasné, mohou-li se takové dvě funkce – prezident a král – spojit v jediné osobě. Vždyť jedna bývá tradičně spojována s demokracií, druhá s vládním systémem poněkud opačným. Krátce a velmi odpovědně, jak je ostatně mým zvykem, jsem se zamyslel, kterou z těchto funkcí mám – jako pro sebe méně výhodnou – v zájmu lidu odmítnout, až nakonec mi moje vědecké a lingvistické vzdělání nabídlo řešení, a to je myslím ideální. Přistoupil jsem k problému jednak analýzou historickou, jednak lingvisticko-sémantickou.

Dějiny zejména jiných, ale i našich národů nás poučují, že jim i nám v různých dobách vládli králové i prezidenti. A přitom někteří tito králové, např. král Jiřík z Poděbrad, prokázali se být protikladem sami k sobě, neboť jejich působnost jeví všechny známky režimu, jaký tradičně bývá spojován s demokracií – přičemž jim ovšem, jako všem státníkům, musíme tolerovat

nějakou tu násilnůstku, jako byl např. ne zcela přesvědčivě vysvětlený skon Jiříkova královského předchůdce; v tomto bodě musí být Jiřík nesporně rehabilitován. Tedy na jedné straně jsme měli krále, kteří, byť ne v teorii, ale zato v praxi byli demokraty, na druhé straně jsme měli prezidenty, jejichž vladaření nelze při nejlepší vůli spojit s žádnou jinou formou vládnutí, než jakou je systém demokracii právě poněkud opačný. Příklad jistě všichni známe z nedávné minulosti.

Myslím prezidenty Háchu a Tisa.

A tak si povšimněte: byli jednak králové-demokraté, jednak prezidenti-právě opační. Zatím to však bývaly vždycky dvě osoby. Nuže, řekl jsem si, proč nespojit oba tituly i oba způsoby vládnutí v osobě jediné? A v mém případě v osobě mojí? Podle potřeby vnitřně i zahraničněpolitické situace mi tyto dva tituly umožní vládnout jednou demokraticky, podruhé právě opačně, vždycky v souhlase s těmi kterými zájmy našeho lidu v té které chvíli, a to vždy zcela legálně, zcela v souhlase s vnitřní logikou vývoje i s teoretickými postuláty, kladenými na jednu a druhou funkci, jež v teorii dosud představovaly protiklady, po mém rozboru však budou nyní nejenom v praxi znamenat jednotu.

Konečně dospěl jsem také sémantickým zkoumáním pojmu demokracie k novým a zajímavým záměrům. Všichni víme, jak různý obsah mají takové pojmy jako např. svoboda, používají-li jich ti nebo oni. Pro jedny je v pojmu svoboda obsažen jenom náš nynější pan prezident, pro druhé i jiné věci. To poukazuje ke kořenné dvojnámnožnosti veškerých pojmů, a já, lingvistickým nazřením slova demokracie, spojeným s logickou analýzou, dospěl jsem k závěru, že toto slovo bylo dosud zcela mylně interpretováno z řeckých slov *demos* (lid) a *kratein* (vládnouti) jako vláda lidu. Jenomže, draží poddaní: v pojmu vládnouti je impicite obsažen pojem *vládnouti komu*. Kdo vládne, musí vždy vládnout někomu. Výklad, že by demokracie znamenala, jako by lid vládl sám sobě, je ovšem zcela nesmyslný. Může třeba někdo, kdo vládne sám sobě, sebe sama svrhnout? A i kdybychom tuto možnost připustili, kdo by nastoupil na místo sebou samým svrženého lidu, jestliže lid, to jsme přece my všichni?

Ne, draží poddaní, slovo *démokracie* zcela nepochybně znamená nikoli vládu lidu, nýbrž vládu nad lidem. To ostatně, vraťme se nyní opět k analýze historické, nezvratně potvrzují veškeré dosavadní dějiny, neboť lid, to jest my všichni, se nikdy nezabýval vládou, ale prací; vládou se zabývali vždy jen jednotlivci nebo skupiny jednotlivců, a to my všichni nejsme, není to tedy lid.

Co z toho plyne? Jedině to, že řecké slovo démo-kracie je obecným označením pro vládu nad lidem, a že se tedy pod ně nejenom v praxi – jak to v praxi už mnohokrát bylo – ale i v teorii dá zahrnout vůbec jakákoli forma vlády, neboť ostatně nikomu jinému než právě lidu, to jest nám všem, vládnouti nemá velkou cenu.

Vidíte tedy, že jsem k rozhodnutí ve své osobě spojit funkce považované do této doby za neslučitelné, to jest funkci krále a funkci prezidenta, že jsem k tomuto vpravdě – při veškeré skromnosti to mohu říct – epochálnímu rozhodnutí dospěl po zevrubné a skrz na skrz vědecké úvaze, jak se sluší na tuto akademickou půdu.

Bývá dobrým zvykem, že nový vladař při nástupu na trůn nebo na křeslo vykoná nějaký čin, jímž se hledí poddanému lidu zalíbit. Nejčastěji to bývá amnestie. Také náš pan prezident, jak víte, především takovou amnestií vyhlásil. Ovšem já, dovolte mi to vysvětlit, nepokládám tuto amnestii za čin právě šťastný. Málo platné, všichni víme, že kdo by jednou zavřen, má skvrnu. Moudré lidové přísloví praví: „Není šprochu, aby nebylo pravdy trochu“, a třebaže je zcela mylné, je to už takový tradiční lidový omyl. Ačkoliv ti moji poddaní, kteří seděli, jsou amnestováni, ta skvrna na nich v praktickém životě zůstane. A co víc, troufám si tvrdit, že v duchu onoho zmíněného přísloví zůstane jistý stín podezření i na těch občanech, kteří úspěšně projdou rehabilitačním řízením, jež právě probíhá. A tak já jako král dovoluji si vznést příslušným úřadům mé královské funkci nadřízeným jiný návrh. Nikoli amnestie, nikoli rehabilitace, nýbrž toto:

Nejprve mi dovolte, abych se odvolal, jak je to u nás už od raného středověku až po dnešní dobu chvalným zvykem, ad autoritaes, k autoritám. Inspektor Bohuslav Vodička, známý pražský kriminalista, který se po Únoru 1948 stal výčepním U Kalicha, mi často říkával, když jsem tam chodil studovat dílo našeho nejlidovějšího klasika: „V dobách buržoazně demokratického zřízení existovala u nás svoboda založená na zásadě, že co není zakázáno, je dovoleno. Není těžké v ní vystopovat nezdravý liberalismus. Naše lidově demokratické zřízení pokročilo dál: podstatou u nás platné svobody bylo, že co není nařízeno, je zakázáno. Tím se nám podařilo liberalismus z kořene vyvrátit, a navíc, z hlediska kriminalistického, dosáhnout záviděníhodného stavu společnosti: neexistují už u nás totiž vinní a nevinní, nýbrž pouze již odhalení a dosud neodhalení. Vždyť, ruku na srdce, pane doktore,“ říkával inspektor Vodička, „kdo z nás nevyprávěl, nebo aspoň bez oznámení na příslušných místech neposlouchal nějakou tu anekdotku, že, a kdo z nás si někdy na to neb ono nezanadával, anebo nenaslouchal nějakému tomu

zanadávání bez příslušného oznámení. A na to všechno, pane doktore, jsou paragrafy. Rozhodujícím činitelem v naší justici, pane doktore,“ říkával inspektor, „je klika.“

Nuže: akceptujeme-li tuto Vodičkovu analýzu situace (a sociologický výzkum ukazuje, že nepochybně zcela odpovídala tehdejší situaci, s výjimkou duševně chorých, na než se i tehdy vztahovala zastaralá svoboda buržoazně demokratická) a jeho, abych tak řekl, model spravedlnosti, můžeme nutně

dedukovat, že všichni občané tohoto státu se dříve či později, tak či onak, v té či jiné míře provinili proti platným paragrafům, a všichni jsou tedy de facto osobami provinilými, zasluhujícími trestu. Abych se všem svým poddaným zalíbil, navrhuji u příležitosti svého dosednutí na trůn, aby tento stav obecného spáchání trestného činu *de facto* byl nejprve výnosem Nejvyššího soudu

změněn na stav obecné provinilosti *de iure*, aby hned nato byl vynesena kolektivní obecný rozsudek, a vzápětí provedena kolektivní obecná rehabilitace. Tím způsobem budeme rehabilitováni všichni, na všech ulpí stín podezření, a nebudeme si mít co vyčítat.

Doufám, že mi tento můj čin získá vřelé sympatie všech poddaných, a zároveň z tohoto místa slavnostně slibuji, že po slavném vzoru řady svých předchůdců na různých trůnech a křeslech zůstanu věren jakýmkoliv zásadám, které mi pomohou se na trůně a v křesle co nejdéle udržet.

At' žije Lichtenštejn!

Tuto řeč pronesl Josef Škvorecký, jenž byl dne 11. května 1968 v olomouckém hotelu Palác korunován Králem Májales, z balkónu radnice ke zhruba pětadvaceti tisícům „poddaných“, kteří se shromáždili na olomouckém Horním náměstí. Událost tehdy zaznamenalo ostravské studio Československé televize v dokumentárním snímku Májová encyklopedie (režie Zdeněk Havlíček), králův projev však dosud v úplnosti zřejmě publikován nebyl. Fotografie Milana Hořínka jsme převzali z časopisu Svět v obrazech, č. 21/1968.

JUBILEUM ZDENY SALIVAROVÉ

Daniel Konrád

Daleko za oceánem, ve čtvrti houpacích křesel na verandách a domů z červených cihel, v těch „Torontovičkách nad Ontárijkou“, jak s manželem Josefem Škvoreckým kdysi počestila svůj exilový domov, se 21. října probudila Zdena Salivarová, zapálila si cigaretu, a kdyby si chtěla zkrátit pohoršlivou matematiku, mohla si pomyslet: „Hm! Kouřím teprve sedmdesátým rokem!“

Představitost se tomu vzpírá. Toho dne oslavila pětáosmdesáté narozeniny dáma, jež kdysi pravila, že se „ani nechce vidět, až mi bude sedmdesát, jestli mi kdy bude“. Bylo to krátce po sametové revoluci, v době triumfálního návratu Škvoreckých do Československa. Na dobových záběrech paní Zdena dojetím namáhá oči. „Nebreč, nemáš proč,“ objímá se po dvaadvaceti letech se sestrou. A později, na besedě: „Jsem šťastná, že jsme se sem dostali zpátky, my jsme v to vůbec nedoufali. Žili jsme tam jako odstrčení, vykopnutí trosečníci.“ Tehdy jim Václav Havel kolem krku uvázal dlouhou stuhu s Řádem bílého lva, za to, že svou prací „nejen udrželi kontinuitu české literatury“, ale přímo „pomohli duchovnímu přežití národa“. A ještě dál šel Milan Kundera. „Zdeničko a Pepíku: nikdo neudělal za posledních dvacet let pro českou zemi víc než vy dva,“ napsal. Oba samozřejmě chválili to, čemu Salivarová v Kanadě zasvětila největší část života: exilové nakladatelství Sixty-Eight Publishers.

S Josefem Škvoreckým, svoji od roku 1958, odjeli krátce po invazi vojsk Varšavské smlouvy ještě legálně, na pozvání kalifornské univerzity, a za hranicemi se rozhodli zůstat, teprve když jim komunistický režim neprodloužil výjezdní doložku. Necelé dva roky nato v Kanadě usínají v nezařizeném bytě, na darované matraci, a lámou si hlavu, jak publikovat Škvoreckého román Tankový prapor. Salivarová v noci probudí manžela. „Co je?“ – „Vydáme to sami!“ – „Co?“ – „Tankovej prapor!“ – „Neblbni,“ řekne Škvorecký a zase usne.

Zdena Škvorecká ve svém domě v říjnu 2018.

Foto Alena Přibáňová

Bohudík „blbnout“ nepřestala, a pak následovalo už jen četné sténání, když začaly chodit první účty. Sténání se konalo na podzim 1971, vyústilo vydáním Tankového praporu a s ním počala historie exilového nakladatelství Sixty-Eight Publishers. V následujících dekádách takto Škvorečtí publikovali 224 knih, jež by v komunistickém Československu nikdy nevyšly, často rukopisů, které zachránili před zabavením či zapomněním: romány Milana Kundery, Ludvíka Vaculíka či Arnošta Lustiga, sbírky Ivana Blatného, díla Ferdinanda Peroutky, vzpomínky Václava Černého, Lídy Baarové či Adiny Mandlové, prózy jejich velkého objevu Jana Nováka a desítky dalších.

Sixty-Eight Publishers se stalo životním dílem Zdeny Salivarové, a byla na ně dlouho sama: vyřizovala objednávky, platby, korespondence, četla rukopisy, sázela, připravovala knihy do tiskárny, dělala korektury, nakonec na poštu ještě vozila těžké pytle s knihami. Od profesionálního grafika odkoukala, co potřebovala, a tak vytvářela obálky i grafickou úpravu, podepisující se z legrace tu jako Držmíšková, jindy coby Cabcicarová.

Vybudovala kartotéku odběratelů, po světě rozestých českých emigrantů, kteří si knihy dopředu objednávali z katalogu nakladatelství, a tak byly mnohé tituly zaplacené, ještě než šly do tisku. Přesto manželé počítali každou penny: na provoz nakladatelství padl Škvoreckého univerzitní plat i honoráře za jeho knihy publikované na Západě. Žádné „swimming pooly,

chaty či rezidence v nejlepší čtvrti Toronta“, jak později konstatovala Zdena Salivarová, co tomu padlo za obět. Místo vlastního pohodlí vše dali české literatuře.

Až později se Sixty-Eight Publishers proměnilo v neziskovou organizaci, která mohla přijímat dary od mecenášů typu Miloše Formana a zaměstnat sekretářku či příležitostně písařky. Až později také založili firmu Prague Typesetting, kdy na vlastním sazečském stroji s diakritickými znaménky tiskli na zakázku, co žádala polská, ruská či ukrajinská diaspora: plakáty, vizitky, dokonce srbské exilové noviny. Rodinný přítel Lubomír Dorůžka vzpomínal, že když ředitel nějaké renomované edice dorazil na honosnou adresu Prague Typesetting, otevřít mu přišla paní, jejíž úbor i ruce nesly stopy tiskařské černě. „Když mám tiskací dny, jsem špinavá až za ušima a nemůžu do společnosti dělat dámu a paní univerzitní profesorovou,“ vzpomínala Salivarová.

Ta však nakladatelství obětovala ještě něco: vlastní autorskou dráhu, a k té vedla cesta nesnadným dětstvím v Praze. Její otec byl sociální demokrat, chudý synek, který se ve třicátých letech navzdory světové hospodářské krizi vypracoval v relativně úspěšného nakladatele a knihkupce, aby po únoru 1948, označen za „vykořisťovatele dělnické třídy“, přišel o vše, podnik i byt na Pařížské třídě. Otec skončil ve vězení a později emigroval, bratr Lumír byl za převod kamarádů přes pohraničí poslán na deset let do uranových dolů.

Salivarová tak dospívala v nuzném pavlačovém bytě v Karlíně, bez záchoda i koupelny, odmalička neprávem „buržoazní dcerunka“, neustále kýmsi souzená a kádrovaná, připravená o možnost studovat. Muzikální a talentovaná, nastoupila však začátkem padesátých let do Československého souboru písní a tanců, a z platu ve „Stáťasu“ živila maminku, sebe i mladší sestru. Až v šedesátých letech pak účinkovala v Laterně Magice nebo divadle Paravan, nakrátko se stala členkou vokálního kvarteta a jako herečka se mihla v důležitých filmech české nové vlny: *Farářově konci* nebo *O slavnosti a hostech*.

Před invazí vojsk Varšavské smlouvy ještě načila studia scenáristiky a dramaturgie na FAMU, jakkoliv už o deset let starší než spolužáci, a svému tamnímu oblíbenému profesorovi Milanu Kunderovi odpověděla na jeho *Směšné lásky* vlastní povídkovou sbírkou *Pánská jízda*. „Vždy jsem měla na psaní svědivou ruku,“ svěřila se později novináři Karlu Hvizďalovi, jak v těžkých chvílích začínala psát nejprve básně, „dost uhozené“, později deník a nakonec povídky, „první v tramvaji, druhou v šatně v divadle“.

Dnes je Zdena Salivarová spojovaná zejména se dvěma velkými prózami. Román *Honzlová* psala na počátku emigrace, odříznutá od domova, „ale stále v něm, jako bych si na tom papíře chtěla vydupat Prahu zpátky“, vzpomínala. Vrcholně literární, přitom až lidsky prožitá próza pojednává o zaměstnankyni souboru písní a tanců, jež z kádrových důvodů nesmí na turné a čelí na jedné straně udavačské funkcionářské fuchtlí, na straně druhé nesetřesitelnému estébákovi. Je to otřesně věrohodné svědectví o mravní bídě totalitních padesátých

let. Členové souboru na sebe udávají první poslední, vzájemně se navrhuji na převýchovu, když jeden něco řekne, druhý hned uvažuje, jak se od toho distancovat pro případ, že by v místnosti byl odposlech. Člověk se krčí pod okny, aby ho neviděli z protějšího. Ze zapsaných lží se v lejtrech stávají úřední dokumenty, soudružky se na výborech zpovídají za své kosmopolitní účesy a přísahají věrnost Stalinovi. Otcové je k osmnáctým narozeninám zapisují do strany. A každý hlustvisihák má pocit, že řídí svět.

Honzlová, totální oběť, představuje v tom všem ostrůvek lidství. „Kdo jenom sepsal tenhle hanopis? Kdo mě tak strašlivě nenáviděl, že byl schopen vymyslet si takové nehoráznosti?“ uvažuje,

než dostane předvolání do Bartolomějské. „Sakra. Dneska v pět. Bylo mi hůř než před maturitou,“ zoufá si pak, načež ji uvnitř brutálně vydírají, dusí a nutí podepsat spolupráci. „Co když mluví pravdu a vážně mě chce vytáhnout z průšvihů?“ uvažuje Honzlová nad estébáckou nabídkou, v knize zachycenou se vši ďábelskou dvojnácností a dilematy, které v lidech vzbuzovala.

Hrdinku z „rodiny třídního nepřítele“ pak Zdena Salivarová vytvořila znovu v sedmdesátých letech v novele *Nebe, peklo, ráj*, politicky promyšlené „love story“ o pražské dívce ze sociálnědemokratické rodiny a jejím krátkém románu s lotyšským basketbalistou. Ani tady nechybí hrůzná postava kariéřní komunistky, „pokrokové matinky“ připravené obětovat jakýkoliv ideál pro vlastní prospěch, horem dolem uplácející všechny kolem, řídící se hesly jako „nejlepší je cesta nejmenšího odporu“ nebo „kdo maže, ten jede“. Pozorná studentka scenáristiky zde nejprve načrtne ohromující expozici, aby pak na malé ploše novely rozvila všechny postavy – holky zažijí první lásky a vystřízliví, teta prospěchářka začne ironií osudu adorovat kapitalistu, zaťatá „socdem“ babička se vypravuje na sovětské velvyslanectví, kde soudruhům věší bulíky na nos. A uprostřed toho všeho stojí hrdinka, zase úplně obyčejná holka, která by především potřebovala „nabalit“ nějakého kluka, od kamarádek vyzvídá, „jaký to je, když se dva spolu to“, tedy milují, která tak pochopitelně lidsky na večírku závidí prominentním dcerám. Nakonec zažije rychlou, horkou mladickou lásku, popsanou se vši barevností, elánem, zatajenými dechy, erotickým pnutím a mileneckými promluvami, jakož i úžasnou politickou ironií.

Tuto novelu už Zdena Salivarová psala s námahou, celá nespokojená prý muchlala a vyhazovala stránky, aby je vlídný manžel po návratu z práce zase lovil z koše a utěšoval: „Co blázníš, to bude pěkný...“ Pak už na další psaní nebyl čas a jako prozaička se Zdena Salivarová přihlásila až roku 1994 románem v dopisech *Hněj země* o posrpnových emigrantech. Později už jen detektivkami pro radost psanými s manželem.

Dnes, po úmrtích Josefa Škvoreckého i bratra Lumíra Salivara, žije v ústraní, komunikuje sporadicky, zprávy o tom, že by psala něco nového, nepodává. Alena a Michal Příběhovi ji počátkem října v Torontu navštívili a našli prý v dobré náladě, plnou vzpomínek, elánu a chuti na tabák. Třeba ji potěší, že na ni dnes v Praze vzpomínají: jako na dámu, která prací v Sixty-Eight Publishers přispěla k tomu, že česká literatura přežila dvacet let tmy, a jejíž *Honzlová*, dávno součást povinné četby, dnes vzrušuje a oslovuje komunismem už nedotčené generace čtenářů.

Původně vyšlo 20. 10. 2018 na serveru Aktuálně.cz

Z KOREJSKÉHO DENÍKU 1955

Zdena Salivarová

V dubnu 1955 se Státní soubor písní a tanců vypravil na čtyřměsíční asijské turné: vystupoval v Sovětském svazu, Číně, Mongolsku a také v Severní Koreji. Jak víme z Honzlové, na počátku jejího působení v souboru nebylo Zdeně Salivarové umožněno účastnit se zahraničních zájezdů. Deník, který si po celou dobu exotického turné vedla, ostatně začíná slovy: „Takže přece duchové mluvili pravdu. Nejen že se jede dnes, ale dokonce, že jedu i já. Měla jsem strach po celou dobu na hranice, aby mne ještě někde nevytáhli z vlaku.“ Nevytáhli – a díky podrobným a zcela autentickým zápiskům jednadvacetileté zpěvačky si dnes můžeme udělat obrázek nejen o tehdejších životech ve vzdálených zemích, ale i o tom, jak se jevil obyvatelům sice „východní“, ale přesto stále ještě střeoevropské země. Deník, který se šťastnou shodou okolností dochoval, samozřejmě nebyl a není určen širší čtenářské veřejnosti. I my do něj nahlédneme jen ve stručných, mírně upravených úryvcích, které jsme vybrali ze záznamů z května 1955. Část početného souboru si tehdy z Číny „odskočila“ na několik představení do Severní Koreje. Od konce korejské války, resp. od uzavření příměří uplynuly necelé dva roky...

(mlp)

Čtvrtek 5. května

V 10.15 byl odjezd z pekinského nádraží. Slavnostnější rozloučení a už jsme z Pekinu. Nerada odjíždím. Bylo mi do pláče. Jedeme spacím vlakem a spíme čtyři, Jirsanda, Hakenka a Švingr. To je zábavné. Celé odpoledne jsme prospali a k večeru pískali na píšťaly. Po večeri se jedna parta namotala a řádili. Já jsem šla spát.

Pátek 6. května

V 10.00 jsme přijeli do Autungu, kde jsme přesedli do korejského vlaku. A už to začíná – zříceniny, zříceniny, spadlé mosty a i na jídle je to znát. Náš vagon byl potažen celý bíle a neustále nám vytírali podlahu. Zjistila jsem, že mám angínu.

Ve 21.50 jsme přijeli do Fenjanu, kde nás očekávala spousta lidí a pionýrů s květinami. Řečnilo se a fotilo. I za tmy jsme viděli část následků války. Hotel, v němž bydlíme, připomíná Bílou růži v Krumlově. Je to vše nouzové. Jídlo nám nechutná, je takové olezlé a mám strach ze škrkavek a tasemnic. Žeň-šeň, to je korejská vodka, je jako denaturovaný líh. Říkáme tomu nafta.

Sobota 7. května

Dopoledne byla zkouška v divadle, které je nové ze starého materiálu. Ani nevím, kde zde bydlí lidé. Samé sutiny, na nich si hrají děti a je mi jich líto. V celém městě stojí pár baráků a ty jsou ještě provizorní. V hotelu spíme po šesti. Dopoledne byl povinný odpočinek, který jsme s radostí přijali. Večer bylo slavnostní představení. Na zahájení jsme seděli v hledišti. Rečnilo se, předávaly se prapory. Představení dopadlo skvěle na to, že je nás tak málo. Skládá se ze samých malých čísel. Úspěch byl slušný. Stále se fotilo a filmovalo. (Dostala jsem šest injekcí, penicilín a kalcium proti angíně.)

Pondělí 9. května

Dnes není představení. Dopoledne byla procházka po městě. Vstávali jsme v 10.00, ale přesto jsem jak moucha. Dnes jsem tedy viděla Koreu trochu zblízka. Mají zde tři pavilony, a to mám ještě podezření, že to není původní korejský sloh, ale čínský. Korejci však tvrdí, že to je původní. Je to zde hrozné. Lidé bydlí v nouzových domcích bez elektřiny, vody. V hotelu, který je zařízen nad poměry, jsou latríny s dírou do země. Lidé jsou špinaví, chodí v gumových botách a špinavých bílých krojích. To je snad to jediné, co si mohli svého zachovat. Jinak je Fenjan krásně položené město, u řeky, obklopené horami. Ale bude to dlouho trvat, než to bude skutečné město. Celou dobu prohlídky s námi chodili filmaři a natáčeli nás u každého rozestavěného domu, v autobuse atd. Snad film přijde do Prahy.

Ženy zde děti nosí přivázané na zádech, a když začne dítě řvát, přehodí si je matka dopředu a klidně na ulici nebo při chůzi kojí. Ženy chodí oblečeny v bílých nebo pastelových sukních ke kotníkům a přes ně mají krátká bolerka. Na nohou většinou gumové loďky, v kterých se jim určitě paří nohy. Muži mají bílé chaláty a na hlavách legrační kloboučky, je však vidět moc málo lidí čistě oblečených. Někteří mají na těle stoletou špinu. Je zde prý 50% pohlavních nemocí, 10% lidí umírá hladu a 20% lidí bezprizorných. Nevím, jak dalece mohu těmto údajům věřit, ale s tím hladem to bude asi tak. Žebrají, jedí kořinky a válí se na hromadách kamení. Lékaři nás varovali před nečistotou, která způsobuje různá onemocnění. Mám strach ze škrkavek. Těch je tu na všem spousta.

Naši krajané jsou zde jak ve vyhnanství. Jak na divokém západě. Jedině jim může pomoci chlast, čehož jsou si také plně vědomi. Jídlo je zde tak hnusné, že při pouhé vzpomínce se mi dělá zle. Jenom to vědomí nečistoty. Včera mě vylekala v umývárně myš, a když si uvědomím, že jsou jistě také v kuchyni...

Večer byla recepce na oslavu 10. výročí osvobození, pořádaná naším vyslanectvím. Bylo to v podzemním divadle, a když napíšeš, že to tam bylo jak

u Fleků nebo u Kulaté paní, vzbudím v sobě po letech stejný pocit, jaký jsem měla dnes. Když jsme tam přišli, chtělo se nám s Hakenkou brečet. Té špíny na zemi, nalito, nablito, všecko ožralé a tomu dobytku jsme ještě museli zpívat. Naši diplomaté nás skutečně výborně reprezentují. Také korejský prezident Kim Du Ban byl jak prápor. Bylo to tam zkrátka jak v pajzlu. Korea je zřejmě dnes, co byla dříve Sibiř. Sem chodí lidé jako na galeje. Ale dělají si to myslím také sami. Museli jsme na recepci vydržet až do konce. Přijeli jsme domů asi v půl druhé a do půl čtvrté jsme ještě kecali u kluků.

Středa 11. května

Dopoledne jsem se moc spletla, že jsem šla na prohlídku textilní továrny. Bylo mi špatně a prohlídka byla málo zajímavá. Především květiny na uvítanou, občerstvení na rozloučenou. V továrně jsou naše staré a sovětské stroje. Pracují zde děti od jedenácti let.

Čtvrtek 12. května

Odpoledne bylo natáčení do rozhlasu. Zdejší rozhlas je něco lepšího než kůlna. Smradu a vlhka tam bylo spousty. Natočili jsme dudácké, jahodu a lásku. Nebylo to nejlepší. Dostali jsme pohoštění a bylo nám líto dětí, které na nás koukaly oknem. Propašovala jsem jim pár jablek. Nevím, čím to je, že se mi Korejci dnes stali sympatičtějšími. Snad že jsem viděla ty roztomilé děti.

Pátek 13. května

Při dobré paměti musím zaznamenat, že na prvních dvou představeních ve Fenjanu v divadle bylo po 900 lidech, na prvním představení venku bylo 37000, na druhém 62000 a na třetím 52000 lidí. Nevím, zda se to zakládá na pravdě, ale lidí tam bylo dost. Většinou však vojáci a čínští dobrovolníci. Zasykali nás květinami po každém čísle. V šatně na stadionu však bylo špíny a jeviště bylo na spadnutí. Na to se nehledělo, ale pompézní projevy musely být.

Sobota 14. května

Ráno příjezd do Kesonu se zpožděním. Na nádraží a před nádražím spousta lidí a dětí, které nám roztomile zaspívaly Dolina a Tanay. Bylo to dojemné a chtělo se mi brečet. Hned jsme jeli na prohlídku města. Keson byl zničen jen z 60%. Jsou zde malé obytné domky staré přes 200 let, s lomenými stříškami, nebo pokryté došky. Byli jsme v muzeu, kde je ve zkratce vývoj Koreje od doby kamenné do doby dynastie Ri. Tady se dříve ženili hoši v osmi letech a brali si osmnáctileté ženy, které je nosily na zádech do školy a pracovaly

za ně. A musely být naprosto věrné, i když si muž později našel ještě několik žen. Viděli jsme kamenný můstek s pozůstatky krve posledního člena dynastie Ri Džou-Mon-Džu a kamenné želvy s památníky na paměť jeho úmrtí. Altány jsou podobné čínským, ale teď uznávám, že je to korejský sloh. Celý Keson je obklopen krásnými horami Sou Axan (Borové hory), ale žádné borovice zde nejsou. Američané je v obavě před partyzány vykáceli. Na horách se táhne zeď, která odděluje Jižní Koreu od Severní. Říkají jí 38. rovnoběžka. Později jsem se dověděla, že je zde 80% lidí, kteří sympatizují s Američany. Na nádraží prý po někom hodili kamenem. Celou dobu nás hlídají ozbrojení vojáci, aby nám nějaký fanatik neublížil.

Dopoledne jsme ještě navštívili hromadné hroby korejských a čínských vojáků. Zajímavé bylo, jak si Číňané zpívali při nošení těžkých mramorových schodů. Po obědě jsme hodinu tvrdě prospali a jeli na představení pro kesonské obyvatelstvo. Nebylo to nijak valné přijetí. V amfiteátrech představení nikdy nemůže vyniknout. Hned po odpoledním představení jsme jeli k našim vojákům, členům DKNS, kteří nás ohromně pohostili a umožnili nám podívat se jednou nohou do Jižní Koreje. Byli jsme až v americkém pásmu na krok od vojáků MP. Po vycházce bylo v Panmundžonu představení pro naše vojáky a členy neutrálních komisí Švédy a Švýcary. Představení jelo jak po másle. Krásně se dařilo.

Zdena Salivarová (druhá zleva) v časech Státního souboru písní a tanců

Neděle 15. května

Na dnešek nám naši vojáci připravili mohutný výlet k obrovskému jezeru nedaleko Kesonu. Čistěouňká voda obklopená kopci, kde není jediný domek. Jenom jsou po březích rýžoviště. Vozili jsme se na motorovém člunu a nemohli se nabažit vody. Oběd byl v Kesonu u korejského generála, kde byli Číňané a Poláci. Van si všiml, že všude krademe čokolády, tak nám je sám podal. Bylo to trapné. Je to chytrý a milý člověk. Jediný Korejec, který je mi sympatický v pravém smyslu slova. Byla příležitost vidět kousek korejského venkova s chaloupkami s doškovými střechami, obklopenými množstvím zvědavě hledících dětí, lidí brodících se v rýžových polích, žeňšeňová pole, pohřebiště, která jsou oproti Číně na úrodných místech.

Pondělí 16. května

Ještě bych se měla vrátit ke včerejšku a hlavně k předvčerejšku, kdy jsem zapoměla zaznamenat všechny dojmy z Panmundžonu. Nejen že jsme byli na 38. rovnoběžce a viděli švédský a švýcarský tábor a empíky, ale byli jsme v domě, kde bylo podepsáno příměří. Pagoda míru byla postavena během pěti dnů, aby bylo vůbec kde příměří podepsat. Nad hlavním vchodem byla namalována holubice, kterou museli Korejci zabít, poněvadž tam Američané dřív nechtěli vstoupit. Dnes už zase je holubici vidět, neboť prosvítá přes bílý nátěr. Byli jsme u kulatého stolu, kde jsme se samozřejmě vyfotili, u zeleného stolu, kde se projednává porušení příměří. Z jedné strany sedí korejský generál Li-Tau-Čo a z druhé americký. Bez uvítání prý začínají projednávat. Viděli jsme Žlutou horu, která při bojích klesla o 180 cm.

Dnešní den jsme strávili ve vlaku téměř celý. S dychtivostí jsme očekávali Japonské moře. Přijeli jsme k němu se zpožděním, ale přesto nám bylo umožněno hodinu se zdržet na jeho břehu v malé rybářské vesničce. Nasbírali jsme si každý spoustu škeblí, a nebyť voda tak studená, cachtali bychom se tam do umdlení. Alespoň nohy jsem si vykoukala v moři a namočila kapesníček.

Pátek 20. května

Ráno příjezd do Fenjanu se zpožděním. Dopoledne nás přijala ministryně kultury v divadelním salonku, aby nám předala různé dary a přijala naše. Byla to otrava. Odpoledne slavnostní svačina na vyslanectví. Předtím jsme byli nakupovat, ale za 1400 wonů toho moc nebylo. Mám čtyři ručníky a deset známek. Dostali jsme však ohromný dar. Každý deset gramofonových desek, zpěvníčky, korejský stříbrný přibor, pohlednice a fotografie. Vůbec si nemohu stěžovat.

SMÍCH A SMUTEK JOSEFA ŠKVORECKÉHO

Milan Uhde

Z desítek českých knih, které obohatily nebo navštívily mou knihovnu a přišly na svět v exilových nakladatelstvích v sedmdesátých a osmdesátých letech, zaujal mě nejsilněji román Josefa Škvoreckého *Mirákl*. Poprvé jsem jej četl za stísněných okolností: musel jsem jej do tří dnů vrátit dalšímu zájemci. Bylo to tuším v roce 1973 a šťastným majitelem a vstřícným zapůjčovatelem exempláře vydaného v 68 Publishers v Torontu roku 1972 byl autorův švagr Lumír Salivar, který zůstal v Československu. Na svůj tehdejší čtenářský zážitek si živě vzpomínám: nejenže jsem snadno dešifroval jména spisovatelů, kritiků a překladatelů mužského i ženského pohlaví, jimiž je román zalidněn, ale býval jsem přímým svědkem některých situací, které se staly předlohou jeho scén. Navíc jsem na pozvání svého kamaráda Jana Zábrany v letech 1967 a 1968 strávil několik večerů ve společnosti autora a jeho ženy Zdeny. Jan se s nimi přátelil od padesátých let. Byl jsem tedy připraven na nelitostnou skepsi, se kterou se všichni vztahovali k takzvanému Pražskému jaru a která román zabarvila. Byla pro mě přesvědčivým plodem zkušenosti, jíž prošel muž narozený v roce 1924: prodělal nacistické pronásledování milovaného jazzu, které se po krátké tříleté epizodě mezi květnem 1945 a únorem 1948 obnovilo, tentokrát v komunistické režii. Vyhnali ho, poprvé z Embassy baru jako tenorsaxofonistu, podruhé z české literatury jako tvůrce *Zbabělců*, bezelstně pravdivého románového obrazu dní a týdnů konce války a převratných událostí po něm v prostředí okresního města. Josef Škvorecký byl tehdy vystaven politicky motivované štvanci a tupen literáty a novináři, z nichž někteří o pár roků později hlučně zastávali obrodně socialistické ideje. Pokládal je za neodpovědné třeštění, které nutně vyvolá okupační zákrok sovětské armády, jenž vrhne poměry zpátky do padesátých let.

Ačkoli jsem jako o dvanáct let mladší neprošel takovými konflikty a ohroženými, přijímal jsem názory Josefa Škvoreckého s velkým pochopením, zvláště když je podporoval hostitel našich tehdejších setkání Jan Zábrana, jehož oba rodiče byli poúnorovou soudní zvůli uvrženi do dlouholetého žaláře,

a to na základě průhledné policejní provokace. Rovněž zážitky Zdeny Salivarové, manželky Josefa Škvoreckého, charakterizovaly mladou ženu vlečnou událostmi, drčenou nepřátelským režimem a nepropadlou iluzím o jeho možném zlidštění. Její román *Honzlová*, který jsem si přečetl ve strojopisné kopii rovněž zásluhou autorčina bratra Lumíra, vyprávěl o všedních dnech padesátých let jako o době drtivého útlaku postihnuvšího rodinu poúnorového emigranta a stal se pro mě nejsilnějším českým prozaickým „protestsongem“, jak autorka v podtitulu označila své dílo.

Proto mě zaskočil ostrý odsudek, jež *Mirákl* po svém torontském vydání v roce 1972 sklídl mezi zakázanými českými spisovateli. Tragikomické, místy přímo komické osvětlení hrdinných osmašedesátníků, pozdějších statečných a vzdorujících obětí zákazů a pronásledování, zhodnotil například Jiří Kolář neobyčejně přísně. Hromadné pohoršení zakázaných kolegů jsem nesdílel, ač jsem byl sám zakázán. Byl jsem po celou dobu trvání takzvaného obrodného procesu roku 1968 přesvědčen, že skončí katastrofou – vpádem Rudé armády a útlakem o to horším, že ani jeho vykonavatelům nezbudou žádné iluze: půjde o hrubý mocenský výkon, jehož dlouhodobé důsledky budou ničivé a neodstranitelné trvale nebo nadlouho.

Zdálo se, že události prvních pěti okupačních let mi dávají za pravdu. Vyznával jsem jejich analýzu, kterou jsem znal z úst bývalých vězňů padesátých let, s jejichž pomocí jsem se snažil i s rodinou přečkat následky zákazu. Bývalí vězňové mě učili žít bez naděje v nápravu poměrů: je třeba ponořit se tak hluboko do ilegality, aby to znemožnilo zásahy tajné policie a udavačů, a rezignovat na pokusy o práci na cizí jméno, ani nemluvě o publikování v zahraničí a otevřeném vzdoru.

Tento návod jsem nedodržel. Proto jsem *Mirákl* podruhé, tentokrát vydaný v Albatrosu v roce 2009, bral do ruky zvědavý na to, zda mé nadšení pro něj nevychladlo, anebo naopak zda zesláblo. Četl jsem jej tedy s určitým odstupem: především jsem si lépe uvědomil metodu, která román ovládla. Prozatérka Marie Burdychová, které mladý básník na spisovatelské schůzi vyčetl, že chválila rozsudky smrti nad oběťmi nezákonností padesátých let, odpověděla útočníkovi ve skutečnosti nikoli bezprostředně do očí, nýbrž později formou tištěného vyznání. Výmysl dostával přednost před popisem: scéna v románu působila samozřejmě účinněji než popis událostí, jak reálně proběhly. Do očí mě však udeřilo to, co jsem při prvním rychločtení přehlédl: autorův soucit se zestárlou konformní spisovatelkou, kterou k velebení katů a poprav donutil komunistický představitel nehorázným nátlakem. Talentovaný mladý prozaik Nabal zmítaný pochybami o tom, zda má vstoupit do

sdužení nezávislých spisovatelů, v jehož čele stojí mladý a radikální světový dramatik Hejl, anebo zda je lepší držet se opodál takových riskantních aktivit, budí nejen posměch, nýbrž i účast se svým strachem o příští existenci, protože je umělecky „opravdu dobře“. Škvorecký měl zkrátka velké pochopení pro každého člověka, zatímco případné názory a ideje pokládal za hodnotu odvozenou a pochybnou, i když vypadaly líbivě.

Potíže Dannyho Smiřického, když nakažen kapavkou musí odolávat soustavným a neodolatelným svodům své studentky, popisuje autor tak důkladně a opakovaně, že vzniká dojem, jako by šlo o muže posedlého přízračným sexuálníím apitem: proto jej potlačuje trýznivě a zoufale. Při novém čtení jsem si uvědomil, že je *Mirákl* stylizován v duchu nadsázky příznačné pro „literátskou latinu“, zdomácnělou například v Klubu spisovatelů, totiž pro úmyslně nebo neúmyslně přibarvené podání nejrůznějších historek ze života umělců, jejich přátel a známých. Soupis a průběh snah ředitelky školy Ivany Hrozné o to, aby pokud možno všechny její žákyně směly maturovat a obstály tak za podmínek vrcholící totalitní diktatury padesátých let, hýří takovou nadsázkou přímo fantasticky. Hrdinčina sebevražda pak vyznívá tragikomicky: nadsazenou komiku kontrapunktuje motiv otřesu, v příbězích jiných postav motiv zatčení, mučení a smrti.

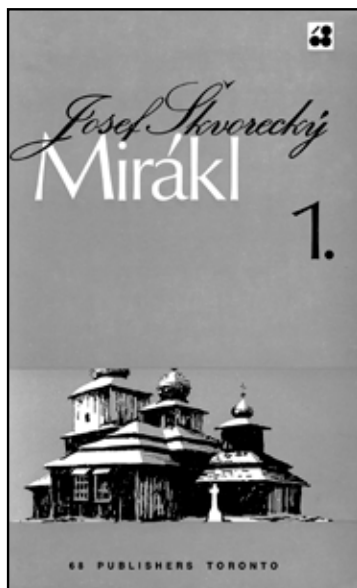
Podtitul „Politická detektivka“ si *Mirákl* vysloužil tím, že se jeho dějová osnova zakládá na skutečném příběhu faráře Josefa Toufara, při jehož kázání v číhošťském kostele v neděli 11. prosince 1949 se pohnul půlmetrový kříž nad hlavním oltářem. Tento jev se 25. prosince téhož roku opakoval. Vzbudil postupně ohlas uvnitř katolické církve, ale také na politických místech, především ve Státní bezpečnosti. Obvinila faráře, že zázrak podvodně zinscenoval, donutila ho, aby po otřesném mučení demonstroval na filmovém záznamu tuto svou vnucenou úlohu, a nakonec zavinila jeho smrt. Škvorecký tyto události přetvořil ve složitou a dlouhou historii pátrání po tom, co všechno se za ní skrývalo. Politickou detektivku vypráví jako neustálý, ba nekonečný únik pachatele, jímž je pravda. Vypravěčova metoda pak spočívá v soustavném „brzdění“, jak to ve své *Teorii prózy* nazval Viktor Šklovskij, tedy v proudu vylhaných nebo omylných fabulací.

Hrdina románu Danny Smiřický a jeho přítelkyně a studentka kostelecké sociální školy se při kázání faráře Josefa Doufala v kapli Panny Marie pod Kobylí hlavou stanou svědky záhadného pohybu sošky svatého Josefa. K Dannymu se pak po dlouhá léta spontánně i vlivem jeho úsilí sbíhají nejrůznější fakta a výklady soustředěné na to, jak to s tou soškou bylo a co se kolem ní odehrálo. Jde o fakta a výklady jak objasňující, tak matoucí. Estébáci a jejich spolčenci je

matou úmyslně. Všechny jsou však pokaždé neúplné. Fakta a výklady uvedené v dalším průběhu románového děje je vyvracejí nebo doplňují, ale opět nedostatečně. Navíc nejsou uspořádané časově. Škvorecký naopak čas přítomný, tedy hrdinovo poznání nabyté za jeho pookupačního pobytu ve Spojených státech a po návratu do Československa, stále střídá s časem minulým, stráveným doma v roce 1968, ale i v dlouhé řadě let před ním a v době těsně po něm. Střída času realizovaná ostrými střihy ztělesňuje „měňavost“ a unikačnost pravdy. Vypravěč přitom není relativista. Nepochybuje o tom, že pravda o Doufalově životě, smrti a jejich průvodních okolnostech existuje, ale sám se jí se svými omezenými silami a možnostmi nedopátrá. Autor se v tom od něho neliší.

Zdá se, jako by postavy románu dělil na dvě zásadní skupiny vztah k zázrakům. Danny na ně nevěří, a to nejen na symboličnost pohybu sošky svatého Josefa, nýbrž ani na pozitivní posun ve vývoji společnosti, například že by se mohla podařit proměna komunistické diktatury ve snesitelný lidský režim, nemluvě o nastolení demokratického řádu. Danny a jeho přítel doktor Gellen jsou na základě vlastních i cizích zkušeností naopak přesvědčeni, že tak jako doposud dopadne všechno i v budoucnu špatně, a jejich nejčerstvější zážitky to dokládají. Naproti tomu se v románu vyskytují postavy, které věří v zázračná znamení, jež dává lidem Bůh jako přímý důkaz své existence, anebo jsou přesvědčeny, že lidské činy mohou mít a mají vliv na skutečnost, mohou ji přetvářet a udílet dějinám lepší směr.

Dannymu takové názory připadají buď směšné, nebo dokonce i škodlivé. Vyznavače víry, že skrze pohyb sošky svatého Josefa promluvil k lidem Bůh, popisuje s odstupem. Ačkoli soucítí s vězni komunistických koncentračních táborů a vyjadřuje úctu k jejich utrpení, provází jejich charakteristiky zmínkami o strážních nebo komplikacích vyznávajících komicky. Například vězněný básník Jan Kopula, jehož tvorbu připomíná Danny s uznáním a občas dokonce s obdivem, těžce snáší vnucenou sexuální abstinenci, přičemž jako důsledný katolický křesťan nesmí hledat a nehledá úlevu v masturbaci. Se smíšenými pocity Danny přijímá a popisuje marné, ale dojemné snahy novináře Jůzla o důkaz

nedokazatelného, totiž o to, že se farář Doufal stal zprostředkovatelem Božího poselství. Jůzl přitom soustředil soubor dokladů o Doufalově mučednictví. Jsou nesporné i pro Dannyho: pouze pod smrtonosným nátlakem farář nakonec vyhověl policejní verzi, že zázrak podvodně inscenoval sám. Danny dělá místy dojem, že by chtěl, aby se zázrak potvrdil. Že tomu nedokáže věřit, si uvědomuje se smutkem. Tomáš Halík to ve své knize *Svět bez Boha. Ateismus jako druh náboženské zkušenosti* vyslovil větou adresovanou Pánu: Přeji si, abys byl.

Zato bojovníci za socialismus s lidskou tváří z roku 1968 to v očích Dannyho odnesli zle. Nejenže někteří z nich – jako básník Vrchcoláb nebo šachový velmistr Bukavec – patřili původně k nelítostným hlasatelům revolučního násilí a stejně nelítostně a neodpovědně pak vystupovali jako zaslepení stoupeni obrozovatelů komunistické strany. I ti, kdo nikdy příslušníky strany ani schvalovateli jejího programu nebyli, jako například světový dramatik Hejl, kráčejí za svým cílem bez ohledu na dosavadní zkušenosti s komunistickou ideologií a praxí. Vlečou do opakovaného, bezvýchodného a tragického konfliktu spousty neznalých, zejména mladých idealistů, nadšených abstraktními hesly a ničím nepodloženými, avšak lákavými nadějemi. Danny na jejich přízněnce narazil i na Západě: šlo o agresivní revoluční fanatiky, kteří ho vyhodili ze sálu poté, co jim položil několik otázek sice zdrženlivých, ale pro ně tuze nepřijemných. Lidský život byl pro Dannyho nejvyšší hodnotou. Zdráhal se pojmout jeho úmyslnou oběť jako společensky kladný čin: mlčky, a tedy se souhlasem naslouchal krutým slovům konformního kamaráda prozaika Očenaše, který sebevraždu Jana Palacha charakterizoval jako projev hysterie.

Vedle otrlých násilníků a vrahů v policejním žoldu zachytil Danny svou známou, někdejší svazačku a racionalisticky neskrupulózní schvalovatelku a uskutečňovatelku revolučního teroru, a vyznamenal ji shovívavostí, protože byla krásná, přitažlivá a koneckonců nezištná. To, že i ve zralém věku setrvala na svých chladně rozumářských a nelidských názorech, zaznamenal spíš jako pozoruhodnost než jako důvod k odsudku. Ještě daleko laskavější pozornost věnoval ředitelce školy Ivaně Hrozné, která při své vážně míněné příslušnosti ke komunistické straně pomáhala vytrvale překonávat následky jejích nelidských dogmat a každodenního teroru.

Neschopnost moralizovat a naopak smysl pro všechny lidské slabosti, zejména v oblasti lásky a sexuální touhy, osvědčil Josef Škvorecký v portrétu Vlasty Kozíškové neboli Lišky. Dal tomuto sirotkovi a průměrné žákyni zvidavě nahlížet do tajemství víry v hodinách strávených u pátera Doufala, ale také usilovat postupně o dva asentimentálně laděné intelektuály Gellena a Smiřického a zplodit s každým z nich potomka. Když se jí nepodařilo získat ani

jednoho pro manželství, ulovila oddaně praktikujícího katolíka, udržovala si jeho důvěru, chovala se navenek jako spořádaná matka a pravověrná katolička, a přitom muži dokázala zahrnout třeba právě s Dannym, jakmile se k tomu naskytla příležitost. Ostatně sám Danny si počínal jako obojetník ochotný a schopný navzdory své nechuti vůči komunismu sloužit režimu coby pedagog, pronášet konfúzní přednášky a slovně předstírat loajalitu před funkcionáři, zkrátka prohlávat se stísněnými poměry padesátých a šedesátých let a vyčítat si to jen slabě nebo vůbec ne. Stejně přizpůsobiví a pro něj přijatelní jsou mnozí jeho kamarádi vedení odhodláním přežít za každou cenu, jak jim to diktuje pud sebezáchovy.

Při třetím čtení, motivovaném přípravou tohoto textu, jsem si chtěl hlavně ověřit dojem nabytý při čtení druhém, totiž že se autor *Miráklu* i jeho dvojník Danny mýlili v očekávání, že je boj proti komunistické moci navždy odsouzen k marnosti: lidé podobní ironizovanému světovému dramatikovi Hejlovi jistě skončí jako oběti, které si svůj osud zavinily samy, a půjde tudíž o osud tragikomický. V roce 2009 se mi naopak zdálo nepochybné, že je komunistický systém mrtvý a že se muž, který se stal čitelnou předlohou pro Hejla, dožil nejen skutečného světového věhlasu jako umělec i politik, ale i velkého zadostiučnění: jeho cíl se ukázal jako uskutečnitelný, neboť dramatikova rodná země se stala demokratickým státem. Danny stejně jako všichni vězňové a postižení padesátých let byli naproti tomu natolik zdrcení komunistickým násilím, že si rezistenci zúžili na sebezáchovnou rezignaci na autentický veřejný život a na ústup vlastních názorů do vnitřní emigrace. Připadalo mi to pochopitelné a hrdinovi *Miráklu* ani nikomu jinému bych to nevytýkal. Ale vývoj událostí od roku 1989 podle mne jejich všeobecnou a neplodnou skepsi nepotvrdil.

Jenže léta 2017 a 2018 navodila novou úvahu: není polistopadová česká demokracie pouhou epizodou, po které se dějiny České republiky obrátí někdejší poválečným směrem? Nedopadne nakonec přece jen špatně havlovský plán návratu parlamentní demokracie a obnovy naší západní orientace?

Román Josefa Škvoreckého *Mirákl* naléhá na čtenáře mnoha dílčími otázkami a jednou otázkou základní. Také proto jej mám nesmírně rád. Jeho smích i smutek mě stále zasahují: bolavě, ale i jitřivě.

Stat' byla poprvé publikována v časopisu Kontexty č. 3/2018

JOSEF ŠKVORECKÝ A KANADA

Sam Solecki

Vždy je mi ctí a potěšením zúčastnit se jakékoli události spojené s mým starým přítelem a kolegou Josefem Škvoreckým, jehož sté narozeniny si připomeneme v roce 2024. Oba jsme byli členy katedry anglistiky na torontské univerzitě, ale také jsme oba patřili ke společenství „těch, kdo musí hláskovat své jméno“, jehož členem se automaticky stává každý, kdo je k tomuto činu vyzván častěji než dvakrát týdně. Zmiňuji se tu o tom proto, že poprvé jsem s Josefem setkal na jakési konferenci o multikulturalismu a špatně připravený moderátor našeho panelu zkomolil jak jméno Josef Škvorecký, tak jméno Zdzisław Sam Solecki. Vytvořilo se tak mezi námi pouto, jež nás svazovalo i s dalšími Slovany – s Dvořákem, s Czesławem Miłoszem nebo se Zbigniewem Brzežinskim. Bertolt Brecht měl zkrátka pravdu, když po válce řekl jednomu německému novináři: „Amerika, to je země, kde své jméno musíte hláskovat.“

Naše první setkání se událo někdy kolem roku 1975. Škvorecký tehdy ještě nebyl na kanadské scéně příliš známý: přestože *Zbabělci* se objevili v prestižní edici Penguin Modern Classics už v roce 1970, *Bassaxofon* a *Legenda Emöke* si na vydání počkaly až do roku 1977 a vyšly navíc v malém torontském vydavatelství Hugh Anson Cartwright. Na univerzitě sice všichni věděli, že Škvorecký je spisovatel, téměř nikdo ale od něho nic nečetl. O tom, že během prvního desetiletí po odchodu z Československa napsal dva rozsáhlé romány, *Mirákl* a *Příběh inženýra lidských duší*, vědělo jen pár kanadských Čechů.

Těsně po padesátce byl Josef Škvorecký v Kanadě již trvale usazený český spisovatel, jehož nové knížky znalo prostřednictvím vydavatelství 68 Publishers jen české publikum. Dá se říci, že zásluhou nakladatelství Gallimard, v němž publikovali i Gide, Camus nebo Sartre a které mezi léty 1967 a 1978 vydalo *La Légende d'Emöke*, *La Lionceau*, *Les Lâches* a *Miracle en Bohème*, byl Josef v té době už poměrně dosti známý ve Francii, pro anglickojazyčná nakladatelství a čtenáře v Kanadě ale zůstával napůl utajenou záhadnou bytostí, jakou byl i Czesław Miłosz, dokud nezískal Neustadtovu a pak v roce 1980 i Nobelovu cenu.

To však neznamená, že by kanadští spisovatelé vůbec netušili o jeho existenci. Vzpomínám si, jak ho při jednom obědě v restauraci Le Select na Queen street přišla ke stolu pozdravit Margaret Atwoodová. Nebo jak při společném obědě v jednom řeckém podniku, kam jsem kromě Škvoreckého pozval ještě Ala Purdyho a Michaela Ondaatjeho, začal Al po pár drincích

Velvyslanec Pavel Hrnčíř otevřel Knihovnu Josefa Škvoreckého v Ottawě. S projevem o vztahu Josefa Škvoreckého k jeho druhé vlasti zde vystoupil i Sam Soleckí.

s Josefem soutěžit v recitaci básní z paměti: Al nabídl výběr z veršů A. E. Housmana a Blisse Carmana, Škvorecký kontroval dlouhým úryvkem ze Seifertovy *Písně o Viktorce*. My s Ondaatjem jsme pouze s posvátným úžasem přihlíželi této historické chvíli.

Zlomovým bodem se pro Josefa stal rok 1980. Tehdy získal Neustadtovu cenu, vyšel anglický překlad *Lvičete* a v novém vydání v jednom velkém kanadském nakladatelství také *Bassaxofon* a *Legenda Emöke*. O čtyři roky později získal *Příběh inženýra lidských duší* Cenu kanadského guvernéra – Škvorecký konečně prorazil. Začal psát do *The Canadian Forum*, *The New Republic* a do *New York Review Books* a dostával četná pozvání k autorskému čtení. Podobně jako Czesław Miłosz nebo Milan Kundera se stal osobností mezinárodního významu – a také jedním z častých témat na konferencích o literatuře a o politické situaci. Především však velké časopisy začaly objednávat recenze na jeho romány u proslulých spisovatelů, jako byli například George Woodcock, Stanisław Baranczak, Ernest Gellner nebo J. M. Coetzee.

Jakmile začaly jeho knihy vycházet v angličtině, Škvorecký se stal *de facto* neoficiálním velvyslancem dvou národů či dvou komunit: anglické překlady

směřovaly k západnímu a česká vydání ze 68 Publishers k východnímu publiku. Když se zabydlel v Torontu, v jeho románech se nevyhnutelně rozběhl dialog mezi střední Evropou a Severní Amerikou. A občas – jako například na začátku *Příběhu inženýra lidských duší* – se Kanada a Československo v myšlenkách Škvoreckého *alter ega* Dannyho Smiřického přímo prostupují. Právě tyto stránky patří v románu k těm nejpůsobivějším – Danny se dívá z okna své pracovny v torontské Edenvale College a přemýšlí o těchto dvou zemích, o minulosti a o přítomnosti. Název románu je uvážlivě zvolený. Někomu, kdo pochází „odtamtud“, musí Kanada nutně připadat jako relativně nevinná země s krátkým seznamem historických hříchů – z pohledu hegelianů se tato země nikdy přímo neúčastnila „světových historických událostí“.

„Často takhle vnitřním zrakem vidím mnoho krásných věcí, které jsem spatřil na vlastní oči v této zemi měst bez minulosti. Skájlajnu torontských mrakodrapů třeba, černých, bílých a pokrytých zlatavými zrcadly. Temena mají vražená do mlhavých mračen, svítí jako zlaté šachovnice do večerního přisvětlení prerie a za nimi zapadá slunce, veliké jako Jupiter a rudé jako anilínový rubín, to všechno na zelené obloze soumraku. Bůhví čím to, že zelené. Asi tím, že je to v Kanadě. Srovnávám to panorama s Račanama a připadá mi krásnější, ale objektivně vzato je to asi stejné. Země je krásná všude. Krásnější je tam, kde je člověku dobře, a dobře mu je tam, kde už nic neodkládá do budoucnosti, protože nemusí a protože z budoucnosti už mnoho nezbyvá. Kde pozbyl strachu, protože se není čeho bát, ani obecně – mají tu sice rovněž stranu, ale strana zatím nemá moc – ani osobně: tady není česká literární kritika, nesestavují se tu žebříčky spisovatelů podle velikosti.“

Příběh inženýra lidských duší se přelévá tam a zpět mezi torontskou přítomností a Dannyho vzpomínkami na život v protektorátním Kostelci. Tento model Škvorecký využil i v několika dalších románech a povídkách, naposledy v *Obyčejných životech*, kde zestárlý Danny přivádí své historii prosáklé vyprávění ke konci. Ale také třeba ve *Dvou vraždách v mém dvojím životě*, kde se smyšlený detektivní příběh prolíná se skutečným příběhem Škvoreckého ženy Zdeny a líčením pokusu očernit po sametové revoluci její pověst.

Škvorecký by se mnou myslím souhlasil, že jeho citové vazby na Kanadu nejsou tak hluboké a složité jako pouto s českou minulostí. Je to pochopitelné, uvážíme-li, že do Kanady přišel ve svých pětácti letech: všechny události formující jeho život se odehrály v Praze a v rodném Náchodě, který je pro jeho dílo stejně důležitý jako Shillington v Pensylvánii pro knihy Johna Updika.

Jádro Josefova díla nabízí literárně ztvárněnou historii Čech a Moravy počínaje evropským revolučním rokem 1848 (Nevěsta z Texasu) a Havlovou érou (Obyčejné životy) konče. Romány napsané mimo jeho domovinu ukazují, že se jako spisovatel v exilu prostřednictvím svých fiktivních příběhů snažil uchovávat „živou paměť národa [...] a jeho ztracenou historii v takové formě, která vzdoruje znetvoření a obelhávání“, jak řekl Alexandr Solženicyn ve své řeči po udělení Nobelovy ceny.

Z nejrůznějších složitých důvodů nás takový způsob psaní současně vtaňuje do sebe a současně uvádí do nedávné historie. Dalo by se říci, že Škvorecký a Danny jsou v Kanadě, ale nejsou tak docela z Kanady. V životě i v literatuře Škvoreckého nejvíce zajímají ti Kanadčané, kteří jsou jako on sám *Čechokanadčané*. Pozoruje mladší generaci příchozích a je fascinován hybridní česko-angličtinou, kterou si při zdolávání nové životní situace vytvářejí. Svazky příběhů pojednávajících o emigraci zahrnují krátké slovníčky výrazů pro nezasvěcené. Americká čeština je pro něj skutečným novým dialektem, podmnožinou mateřského jazyka.

Ke kanadské politice se obšírněji vyjádřil při jediné příležitosti, když v roce 1983 okomentoval naivní a nezasvěcený způsob, jakým noviny informovaly o Světovém shromáždění za mír a život proti jaderné válce, které se tehdy konalo v Praze. Už titulky byl výmluvný: „Pražské jaro bez tanků!“ Ani tak decentní a taktní člověk, jako byl Škvorecký, to nemohl nechat bez komentáře a napsal esej „Jsou Kanadčané politicky naivní?“ Odpovědět bychom uměli všichni. Protože byl Josef takový, jaký byl, jakmile čtenářům připomněl Leninovo proslulé označení „užitečný idiot“, uzavřel svůj text smířlivým a posmutnělým tónem:

„Proboha! Chtěl jsem psát o naší překrásné zemi, o jejích zlatých mrakodrapech, jak se rýsují proti obloze indiánského léta; o radostech jejích knihoven, o sladkém pŕvabu svobody, již jsme zde já a moje žena a všichni mí dobří rodáci našli pod ochranným deštníkem Jankejců. Ale dostala mě prokletá politika, jako blues, a naivita tolika mých kanadských spoluobčanů mi nepomáhá. Zdaleka nejsem z takové látky jako Sysifos, a přesto znovu a znovu valím tenhle balvan do příkrého srázu nechápavosti.“

Napsat něco takového bylo proti Josefově povaze. Jako všichni dobří romanopisci měl empatickou představivost, která lidi raději chápe než soudí. Jeho Antonín Dvořák v *Scherzu capriccioso* je ideálním pozorovatelem Ameriky devadesátých let 19. století, protože ji pozoruje zcela bez předsudků a předem hotových názorů. A ještě další důležitá románová postava dokáže s každým soucítit: poručík Borůvka, který připomíná svého tvůrce a který ve dvou románech přenesl své vyšetřovatelské schopnosti i do Kanady.

Skutečným testem empatie v románech jsou scény, v nichž vystupují postavy oddaných komunistů nebo fašistů. Malého srnečka Bambiho má rád každý, ale co takhle Heideggera? Příkladem, který se mi okamžitě dere na mysl, je panoramatická scéna v *Bassaxofonu*, kdy mladý Danny kukátkem v oponě pozoruje, jak se němečtí dobyvatelé usazují v hledišti v očekávání večera stráveného v *kitschy gemütlichkeit*. Aniž by chtěl, začne mu jich být líto – že jsou tak daleko od domova a od rodiny, že mnozí z nich zřejmě ani nejsou o jejich válce tak docela přesvědčeni... V *Mirácku* zase najdeme mnohoznačný portrét leninistky Laury – možná Škvoreckého mistrovský kousek. Když s ní Danny ve vyhasínajícím světle pozdního odpoledne během pražského jara vede rozhovor, je Laura obrazem zoufalství. Její pochybný bůh ji zradil a škola historie je neúprosná. V žádné z těchto scén nenajdeme karikatury nebo ploché portréty – jen s pochopením napsané a plně vykreslené postavy.

Danny je pochopitelně ještě méně než Škvorecký ochoten odhalit své politické názory, ale pokud by k tomu byl donucen, asi by mohl říct, že patří k Haškově Straně mírného pokroku v mezích zákona. Škvorecký také rád odkazoval k E. M. Forsterovi a jeho *Dvakrát hurá pro demokracii*.

Jak jsem už řekl, Josef Škvorecký byl po všech stránkách dobrý člověk, decentní a taktní muž, který žil v často neuměřeném světě. Byl to velmi talentovaný spisovatel, který využíval svého nadání k tomu, aby nás pobavil a aby náš svět učinil trochu lepším – anebo přinejmenším aby ho ještě více nezhoršoval.

Když přemýšlím o jeho vztahu k dvacátému století, zvláště o jeho zkušenosti se dvěma říšemi zla, vybaví se mi, co kdysi řekl francouzský režisér François Truffaut o Chaplinovi. Truffaut tvrdil, že druhá světová válka postavila Chaplina proti Hitlerovi, dobro proti zlu. První přestřelka nastala, když Hitler ukradl tulákův knírek. Chaplin mu to oplatil filmem *Diktátor*, který byl zakázán nejen v Německu, ale také ve Spojených státech: dokud nepřišel Pearl Harbor, americká studia se stejně jako americká vláda bála Hitlera urazit.

Mám tento příběh rád, protože mi připomíná, jak při jednom z našich prvních společných obědů Škvorecký mezi řeči poznamenal, že nedůvěřuje mužům s knírkem, protože vždycky mají co skrývat. To mě poněkud zaskočilo. „Máš nějaký příklad?“ zeptal jsem se ho. Plaše se usmál a odpověděl: „Hitler a Stalin.“ A pokračoval v jídle. Josef byl autor tragikomických románů se šízravým smyslem pro humor a jemným citem pro načasování. Při stejném obědě se mne zeptal na mou politickou orientaci. Odpověděl jsem mu, že jsem „levicový liberál nebo sociální demokrat“. Chvilí přemýšlel a pak

mi odpověděl: „Tam, odkud pocházím, jsou sociální demokraté většinou skrytí komunisti.“ Ujistil jsem ho, že „tady“ tomu tak není.

Dovolte mi, abych se na závěr vrátil ke Škvoreckému v Kanadě.

Vždycky jsem se domníval, že *Scherzo capriccioso* je v jistém smyslu autobiografický román – že Dvořák je současně historická postava hudebního skladatele a současně trochu sám Škvorecký. Když jsem ho požádal, aby si přečetl první verzi mé studie *Prague Blues*, věnované jeho dílu, a upozornil mne na možné faktografické chyby, vedle mého postřehu, že Dvořák má v sobě něco z něho samotného a Brahms něco z Kundery, udělal poznámku: „Byl jsem zvědavý, jestli si toho někdo všimne.“ Proč se o tom zmiňují? Na konci románu je Dvořák požádán, aby se vrátil do New Yorku na místo ředitele Národní konzervatoře. Váhavě odmítne a odpoví, že pro něj už je příliš pozdě opustit Prahu a začít žít někde jinde. Moje interpretace vztahuje tuto poznámku i na Škvoreckého.

On ani Zdena svého odchodu do emigrace nikdy nelitovali. Škvorecký si však byl vědom, že tento přesun přišel příliš pozdě, aby ho změnil jako umělce. Ačkoli chtěl zůstat v Praze, věděl, že kdyby zůstal, nemohl by o mnoha aspektech svého života a historie své země psát, protože v tehdejší Československu to bylo tabu. Jinými slovy: ačkoli přišel do Kanady příliš pozdě na to, aby se stal kanadským spisovatelem, jedině díky emigraci získal uměleckou svobodu, díky níž se mohl stát skutečně velkým českým romanopiscem. Dvořák musel zůstat v Praze, aby mohl skládat; Škvorecký potřeboval odejít, aby mohl napsat své zásadní romány o dvou totalitách. Bez Kanady by nebyl *Mirákl* ani *Příběh inženýra lidských duší*.

*Projev emeritního profesora Torontské univerzity, přednesený
26. dubna 2018 při příležitosti otevření Knihovny Josefa Škvoreckého
na Velvyslanectví ČR v Ottawě, přeložila Alena Přibáňová
(v citaci A. Solženicyna s využitím překladu Jiřího Kovtuna)*

VZPOMÍNKY Z ČASŮ DVOU TOTALIT

Věra Tomanová

Jmenuji se Věra Tomanová a žiji v Náchodě od svého narození. Moje rodné jméno je Bayerlová, můj otec byl doktor přírodních věd a magistr farmacie. Maminka byla dcerou náchodského obchodníka látkami Leo Strasse. Maminka byla židovka a otec byl křesťan. Rodiče se seznámili při studiu na náchodském reálném gymnasiu, vzali se pak v roce 1923, poté, co tatínek absolvoval přírodovědeckou fakultu na Karlově universitě v Praze. Vystudoval farmacii, pak studoval chemii u nobelisty profesora Jaroslava Heyrovského a stal se jeho asistentem. V té době bydleli rodiče v Praze, v roce 1925 se jim narodil můj bratr Pavel.

Tatínek tehdy asi počítal s universitní kariérou. Změnil zřejmě své plány, když náchodský lékárník pan Boes se koncem dvacátých let rozhodl odejít do penze a prodat lékárnu. Na její koupi půjčil rodičům peníze můj dědeček Leo Strass, jehož obchod na hlavní náchodské ulici prosperoval, a taky asi rodiče mé maminky byli rádi, že budou mít rodinu své dcery v Náchodě. Narodila jsem se tu v roce 1931. Dědeček Strass s mojí babičkou a dvěma svobodnými syny Karlem a Pavlem, maminičnými bratry, bydleli ve velkém rodinném domě u řeky Metuje. Ten dům, známý kdysi jako Strassova vila, proslavil Josef Škvorecký jako Mánesovu vilu ve svém románu *Zbabělci*.

Když jsem chodila do druhé třídy, vracela jsem se jednou ze školy a na náměstí jsem uviděla zvláštní, z pušek sestavené jehliny a mezi nimi spoustu vojáků v šedivých uniformách. Rodiče mi vysvětlili, že k nám vtrhli cizí němečtí vojáci a že jsme obsazeni. Ve svém věku jsem si nemohla uvědomovat neštěstí celého národa a naší položidovské rodiny zvláště. Rodiče ale byli jistě zdrceni, i když to už asi čekali. Věděli, co to byly Norimberské zákony, a obávali se nejvíc o své rodiče a všechny naše židovské přátele, kterých jsme měli mnoho. Měla jsem svou největší kamarádku, stejně starou Helenku Altschulovou, se kterou jsme si hrály u nich nebo u nás v bytě nebo na zahradě u domu jejich prarodičů Lewithových. Helenka byla velmi hezká, měla dlouhé černé, nahoru stočené řasy, modré oči, malý pihovatý nosík, hezkou postavičku; byla by z ní jistě vyrostla krasavice, kdyby nezahynula v Osvětimi.

Já sama jsem z toho tehdy ještě neměla rozum, chodila jsem dál do školy, od třetí třídy do krásné velké budovy zvané Masarykovy školy, než ji celou zabrali Němci. Měla jsem zase štěstí na učitelku, jmenovala se Anna Semeráková. Byla mladá a moc hezká a známá tím, že byla přísná, ale hodná a sprá-

Manželé Bayerlovi, rodiče trumpetisty „Benna“ a jeho sestry Věry Tomanové

vedlivá a uměla učit. Učila mě i ve čtvrté a páté třídě, ale do šesté jsem už chodila do jiné školy a do zvláštní třídy pro méně schopné žáky, protože jsem byla tzv. židovská míšenka. Bylo to nařízení podle Norimberských zákonů.

Doma jsme žili ve smutku. Smrt strýčka Pavla Strasse, který zahynul v roce 1940 v Mauthausenu, byla strašná rána. K tomu navíc věčné otázky na to, co bude, a čekání, kdy to přijde. Co se dá očekávat, se ukázalo na příkladu židovských rodin, které měly některého svého člena v zahraničí: byly odvezeny do koncentračního tábora Svatobořice, jednoho z vůbec nejhorších. Z našich přátel to byli Bendovi z České Skalice, Sommernitzovi z Velkého Dřevíče a mnozí jiní, kteří měli v Anglii syny. Přicházely od nich a o nich z tábora strašné zprávy nejen o hladu, ale i o jejich utrpení. Pokud jsme měli adresu, posílala tam naše maminka balíky, hlavně chleba. Snad to dostávali.

Před Vánocemi 1942 byli povoláni do transportu dědeček s babičkou Strasovi. Nejprve byli převezeni do Terezína a pak do Osvětimi, kde roku 1944 zahynuli.

Bratr Pavel, o šest let starší než já, chodil až do roku 1942 do náchodského gymnasia a kromě běžného učení, které ho moc nebavilo, žil hlavně muzikou, protože už v kvintě založili hudebně nadaní studenti jazzovou kapelu. Nejdřív se jmenovala Red music, později se rozrostla na studentský taneční orchestr. Dirigovali se ujal Slávek Zachoval, tehdy už po maturitě. Byl to

dobrý klavírista s výborným sluchem a také výborným organizačním talentem, což bylo pro orchestr studentských muzikantů zásadně důležité. Základem jejich muziky bylo nadšení americkým jazzem (Duke Ellington, Benny Goodman), hráli ale taky taneční hudbu a účinkovali na tanečních zábavách po celém kraji. Jejich domovským lokálem byl Josefem Škvoreckým proslavený Port Artur, kde hráli i zkoušeli. Stávalo se ale, že z nějakého důvodu se nedalo v Port Arturu zkoušet; rodiče v tom případě (protože dědeček s babičkou už byli v Terezíně a v domě ještě nebyla nastěhována z Berlína vybombardovaná německá rodina) dovolili orchestru zkoušet u nás v hale našeho domu. Často to nebylo, ale pama-

Dědeček autorky článku Leo Strass

tují se, jak se otrásaly okenní tabulky a teta Máňa se zlobila, bezpochyby oprávněně. Při svých vystoupeních pak známé skladby, jako třeba Star Dust nebo Svatí pochodují, oznamovali jako pomalý valčík Smutné oči od Jaroslava Celby nebo jako pochod náhodských hasičů od Vladimíra Šilhánka.

Velké nadšení posedlo studentskou kapelu a spřízněnou veřejnost, když se v Náchodě objevily velké plakáty oznamující, že v Náchodě vystoupí se svým orchestrem Král jazzu Emil Ludvík. Po úspěšném koncertu přivedl Pavel pana Ludvíka k nám domů. Rodiče jej srdečně přivítali, ale hned upozornili, že pan Ludvík velmi riskuje, vlastně k nám nesmí. Maminka je Židovka a doma je už jen dočasně, protože má předvolání, jako všichni židovští partneři tzv. árijců-křesťanů, do Prahy na Hagibor. Na pana Ludvíka to mělo ten účinek, že se zhrozil a rozčilil a prohlásil, že maminka nikam nepojede, že to v Praze zařídí, a s tím se s rodiči rozloučil. Rodiče věděli, že výjimky z osudu Židů neexistují a nedělali si iluze, že dobrá snaha pana Ludvíka by se mohla uskutečnit. Nějaký čas jsme se obávali o pana Ludvíka, aby jej někdo pro jeho návštěvu a účast neudal. Naštěstí ne (nebo to možná pan dr. Chudoba ztopil), jen v protektorátním plátku *Árijský boj* se objevila noticka s titulkem „Emil Ludvík navštívil dům žida Strasse“.

Když dodatečně posuzuji protektorátní existenci a činnost studentského jazzového orchestru, nepochybují o tom, že se o vše do velké míry zasloužil pan dr. Chudoba. Hudebníci nebyli pod jeho ochranou sami, zasloužil se o životy

mnoha lidí včetně celé obce Končiny u Červeného Kostelce, kde se ukrýval parašutista Potůček. Dr. Chudoba se v Náchodě s nikým společensky nestýkal, ale můj otec se s ním trochu znal, byli si zřejmě vzájemně sympatičtí. Od otce vím, že náchodský pan Bartoň-Dobenín pozval do své vily na kopci pod zámek vedoucího královéhradeckého Gestapa Hartkeho a tady jej s dr. Chudobou opili a rozmluvili mu jeho úmysl vyhladit Končiny jako Lidice. Dr. Jan Chudoba byl podle svých spolupracovníků charismatická osobnost, dokázal působit na lidi kolem sebe, a když bylo třeba, i na obávané Gestapo. Po válce bojoval o připojení Kladska k Československu, intervenoval až u presidenta Beneše, bohužel neúspěšně. Bylo zcela absurdní, že takový člověk byl obviněn z kolaborace s nacisty. Možné to bylo právě jen po únorovém komunistickém puči. Již v září roku 1948 zinscenovali noví komunističtí soudci proces, v němž, následkem falešného svědectví, byl hrdina, odbojář a vlastenec Jan Chudoba odsouzen u soudu v Hradci Králové, vedeného pověstným dr. Smolou, na 11 let do vězení. Pamatuji se, jak byli moji rodiče rozhořčeni a nešťastní, že u soudu nebylo připuštěno jejich svědectví. Myslím, že inscenovaný proces také mohl mít ve svém základu strach protektorátních udavačů z prozrazení jejich jmen, která si dr. Chudoba mohl ze své činnosti u policie pamatovat.

Přes všechny tragédie a ztráty mezi našimi nejbližšími, které válka způsobila, přinesl mír v květnu 1945 pro nás, mladou generaci, přece jen docela veselé časy. Bratr s kapelou hráli o sobotách v populární restauraci Vyhlička na kopci nad Náchodem, bylo tam vždy plno a tančil se nový tanec swing. Studentská hudba hrála taky v lázních v Bělovsi a hrálo se a tančilo i na krásném, velkoryse pojatém náchodském koupališti. Bratr a ostatní persekvovaní studenti mohli ještě v červnu pětáctýřicátého roku složit tzv. válečnou maturitu. Já jsem po prázdninách nastoupila do kvarty náchodského reálného gymnasia, bratr šel do Prahy studovat. Chtěl jít na konservatoř, ale rodiče jeho úzké zaměření jenom na jazz pokládali za nedostatek hudebního talentu a konservatoř mu rozmluvili. Vystudoval farmacii, ale celý svůj život se živil hudbou. Zůstal v Praze a působil jako hráč na jazz trubku, aranžér, dirigent a skladatel.

Já sama jsem si užívala studentského života s novými školními kamarády. Náchodské reálné gymnasium bylo známé svou dobrou úrovní. Za mé doby tam působil ředitel dr. Hlaváček, výborný matematik, fyzik a šachista, a legendární a nezapomenutelní profesori, rusista Propilek, milovaný angličtinář Vojtěchovský, dějepisárka paní profesorka Trejtnarová, tak ušlechtilá a hodná, že ani největší rošťáci mezi studenty si ji nedovolili zlobit (moc). Skvělá byla latinářka, paní profesorka Ulrichová, dcera známého a vzdělaného náchodského knihkupce pana Chrastiny. Byla oddanou, ale naprosto korektní vyznavačkou

marxismu, v roce 1968 bolestně prohlédnuvší. Nemohu zapomenout na pana profesora Plačka, kvůli kníru pod nosem měl přezdívku Fousek. Jeho zvykem bylo, jakmile vstoupil do třídy, ukázat rukou na libovolného studenta a vystřelit otázku: „Začátek civilisace ve starověku?“ Na to musil student ihned odpovědět dvěma slovy: „Chamurappi zákoník“. Myslím, že v poúnorové době to s ním taky nedopadlo nejlépe.

V mezidobí od konce války do únorového puče byla v Československu skutečná svoboda, i když snahy o vládu jedné strany se projevovaly v mohutné propagandě komunistické strany. Byla to pro mladé lidi svůdná ideologie, na mě však neměla vliv. Patřila jsem k těm, kteří při studentských debatách pokládali komunistickou poučku „Každému dle jeho potřeb“ za nesmyslnou. Bylo tenkrát taky nepříjemné, jak se komunisti všude hrubě vnucovali, devótně prosazovali lásku k Sovětskému svazu, jedinému osvoboditeli. Ať to byl Stalinovi podlézavý tón ředitele rozhlasu Mirko Očadlíka, nebo články studentů-komunistů v našem školním časopise *Zrcadlo*. Sextán Mirek Máslo v něm oslavoval úžasné hrdinství a oběti Sovětského Svazu, jediného vítěze nad německým rasismem. Účastnila jsem se v tom měsíčníku polemiky s ním celá rozčilená už kvůli Anglii, dlouho osaměle bojující proti všude vítězícímu Německu. Tehdejší napětí a strach naší rodiny jsem měla dobře zažitý. Nemělo ale smysl diskutovat s těmi lidmi, zaslepenými náboženstvím komunismu, už proto, že jich tenkrát vůbec nebylo mnoho – snad deset na celé škole. Jenže tito fanatici byli strašně hlasití a důrazní, bylo jim jedno, že hloupě lžou. Přesto nakonec vyhráli únorovým pučem v roce 1948. Voleb v roce 1946 jsem se ještě nemohla zúčastnit, nebylo mi 18 let, ale vítězství komunistů 40% nedůvěřuji, myslím si, že aspoň 10% získali nepoctivě podle (prý Stalinovy) poučky, že nezáleží na tom, kdo volí, ale kdo počítá hlasy.

Už od roku 1946 se pořádaly prvomájové průvody, ve kterých nemohli chybět žáci všech náhodských škol. Problematický byl průvod roku 1948, kdy se studenti gymnasia projevíli jako nejhorší a hnusní buržousti. V našich studentských řadách nepanovalo žádné nadšení z povinného slavnostního průvodu, jehož důležitou součástí jsme jako škola byli. Průvod měl jít za zpěvu pochodových písní od našeho gymnasia ulicí B. Němcové přes most nahoru kolem nemocnice, Purkyňovou ulicí k pivovaru a přes Husovo náměstí, pak přes trať a hlavní městskou ulicí Kamenicí na Masarykovo (tenkrát Zajončkovského) náměstí.

Vyšli jsme spořádaně a zpívali pěkně Co ten ptáček jarabáček, ale chyba nastala, když jsme šli do kopečka k nemocnici. Studující mládež zvolnila krok a spontánně se dala v rytmu pohřebního pochodu do zpěvu známé iro-

nické písně z času Rakousko-Uherska Hercegovina lautr rovina. Dodnes vidím v duchu naši latinářku, paní profesorku Ulrichovou, skvělou pedagožku, ale fanatickou komunistku, jak zoufale běhá nahoru dolů podle průvodu ploužících se studentů. A to ještě netušila, co ji čeká, až dojdeme na Kamenici. V té době byla populární píseň o Johnu Brownovi, černém hrdinovi protiotrokářského boje v Americe. Učili jsme se ji při zpěvu celá škola a ti, kteří měli povinnou angličtinu, ji uměli anglicky. Co bylo platné, že píseň byla o Johnu Brownovi, který pod bičem otrokáře žil, když se Kamenicí v májovém průvodu rozléhala angličtina. Dobře pochopili nově nastolení vládcí, že je to míněno jako revolta, však nás i profesorský sbor chtěli tvrdě potrestat. Nejen, že na nás jakýsi prskající skrček řval potom ve školní aule svoje ideologické ná dávky, chtěli prý snad školu zavřít a profesorský sbor celý vyházet. Naštěstí na to v květnu 1948 ještě asi neměli dost svých „pák“ (obsazena rozhodující místa), a tak naše gymnasium zůstalo nakonec bez trestu.

V politických čistkách v dalších letech to pak odnesli zákazem vyučování i tak skvělí odborníci jako pan profesor Propilek. Zákaz vyučování dostala i naše češtinářka, paní profesorka Vašatová. Její muž, tenkrát kolportér národněsocialistických novin *Svobodné slovo*, měl bratra, majitele známého bufetu U Vašatů v Praze na Václavském náměstí. Tento známý pražský velkopodnikatel utekl do Ameriky a založil tam prosperující českou restauraci. Prý dokonce podporoval Rádio Svobodná Evropa. Pro paní profesorku vážná přítěžující okolnost.

Ve svých gymnasiálních letech jsem si pro sebe představovala povolání nejspíš novinářky, vždycky jsem měla sklon k písemnému vyjadřování, nikdy ale jsem neměla ráda lyrickou poesii. Milovala jsem četbu prosy, rodiče měli skvělou knihovnu, české, ruské a francouzské klasiky, taky ale i novodobé autory české, evropské, severské i angloamerickou literaturu, odebírali knižnici *ELK*. Četla jsem absolutně všecko, dodnes je pro mě čtení nejlepší radostí, jen už nevím – jak mi knihy časem přibývají – kam je dávat a co s nimi jednou bude: Nikdo z mých potomků není čtenář.

Když jsem byla v septimě, seznámila jsem se o prázdninách se svým budoucím mužem Jaromírem Tomanem, tehdy studentem lesnictví na Karlově universitě. Přijel do Náchoda až ze Železné Rudy za naším válečným přítelem Emilem Ludvíkem, který u nás trávil dovolenou se svou ženou a malým synem. Rodiče byli na dovolené v Orlických horách a náš dům se zaplnil přáteli mého bratra. Ke zklamání rodičů jsem nechala školy a o Vánocích 1949 jsme se s Jaromírem vzali. Měli jsme v plánu utéci na Západ. Velice jsme toužili po životě v Kanadě, v kanadské přírodě a kanadských lesích. Můj muž jako

lesák by se mohl v Kanadě uplatnit. Rodiče s naším plánem nejprve váhavě souhlasili, pak jsme si však uvědomili, že náš dům je kvůli protektorátním zákonům napsaný na mé jméno. Znamenalo by to, že by jej úřady zabavily a skoro jistě celou rodinu vystěhovaly. Bylo jasné, že něco takového nemůžeme rodičům udělat. Zůstali jsme doma a manžel po závěrečných zkouškách na technice šel na dva roky na vojnu.

Byl v kasárnách ve Slaném, bylo to za ministra Čepičky. Když jsem za ním poprvé přijela, málem jsem ho nepoznala, vojáci totiž měli hlavy oholené úplně dohola – podle sovětského vzoru. Šlo o boj proti všim, v Rusku u vojáků asi obvyklým. Bylo až neuvěřitelné, do jakých důsledků dováděla komunistická vláda své heslo „Sovětský Svaz náš vzor“. K vyspělým českým sedlákům se chovali jako k negramotným ruským mužíkům, nařizovali dávno známé i překonané metody hospodaření jako sovětské zázraky, pracovitě české dělníky krmili přihloupými hesly o plnění plánu a příklady sovětských úderníků. Ze znárodněných podniků vyhazovali nejen bývalé majitele, ale i zkušené vedoucí pracovníky. Dosazovali na jejich místa tzv. dělnické ředitele, kteří se jen v málo případech osvědčili. O tom, že to povede k hospodářskému úpadku státu, se nedalo pochybovat, jenže nikdo netušil, že takové hospodaření vydrží dlouhých 40 let. Taky naše lékárna byla znárodněna a můj tatínek tam nesměl dělat vedoucího. Ale nevyhodili ho, zůstal v lékárně jako tzv. kvalitář.

Prošla jsem si pak řadou zaměstnání – po narození prvního syna Pavla jako tkadlena v textilní továrně, po návratu z mateřské dovolené s druhým synem Petrem krátce jako plynárenský revizní technik, poté v úctárně náchodského autodružstva a od roku 1972 až do odchodu do penze na různých místech a v různých pozicích v pohostinství.

Pád komunistického režimu v roce 1989 jsme s manželem uvítali s radostí, a přestože jsme byli v dalších letech často zklamáni, jak se vyvíjela naše svoboda a demokracie, přece jsme se vždycky těšili alespoň z toho, že na Hradčanském náměstí je socha T. G. Masaryka, Gottwaldov je zase Zlín a i Leningrad je opět Petrohrad. Zdá se, že opravdu pravda vítězí, jen to nesmí člověk vzdát, ale smířit se s tím, že v historii platí jiné časové míry než v životě lidí. Jan Masaryk říkal, že pravda vítězí, ale dá to fušku. Kdybych měla něco doporučit nové generaci, řekla bych jim: Nebát se!

Vzpomínkový text Věry Tomanové, sestry „Benna“ ze Škvoreckého Zbabělců, byl poprvé publikován v náchodském časopisu Rodným krajem (č. 56/2018, s. 50–54)

KOLÁROVY ROMÁNOVÉ ÚNIKY Z DĚJIN

Veronika Košnarová

Není to žádná výjimečná skutečnost: dějiny nezřídka vyprávějí o osobách, o nichž se ví velmi málo či téměř nic, někdy nejsou známa ani základní biografická data, chybí jakákoli podobenka. O Janu M. Kolárovi, jehož francouzsky psaný román *Paradis parallèles* měl původně pod názvem **Rajské paralely** vyjít v *Sixty-Eight Publishers* v období 1976–1977, se to sice říci nedá, přesto je zvláštní postavou, která dějinám – či spíše z dějin? – tajemně uniká. Kolár, který v období třetí republiky patřil v Československu k nejradikálnějším kritikům dobové společenské reality, je dnes znám pouze hrstce odborníků a ještě menší počet je těch, kteří četli některý z jeho pěti románů, jež v letech 1959–1973 publikoval ve Francii pod pofrancouzštěným jménem Jean Kolar.

Jan M. Kolár, narozený v Praze 2. ledna 1923 jako syn Jana Stanislava Kolára (1896–1973), filmového režiséra, scenáristy, herce, novináře a autora několika knih o filmu, a Máši (Marie) Kolárové (roz. Herrmannové, 1901–1980), operní a operetní zpěvačky a herečky, začal psát již za války: debutoval v kulturním týdeníku *Praha v týdnu*, do něhož přispěl několika články o filmu a divadle. Jako publicista se výrazně prosadil až po druhé světové válce, kdy prošel jako britský komentátor politického dění. Přispíval především do lidoveckého tisku (do Československé strany lidové vstoupil na podzim roku 1945), tedy do deníku *Lidová demokracie* a týdeníků *Vývoj* a *Obzory*, sporadicky se ovšem objevil i ve *Svobodných novinách*, jejichž šéfredaktorem byl tehdy Ferdinand Peroutka. Ve svých článcích opakovaně varoval před touhou komunistů uchvátit moc a před nebezpečím, jež z toho vyplývalo pro stát a občany; upozorňoval na krizi v oblasti politiky, morálky a umění a volal po návratu ke křesťanské tradici a křesťanským hodnotám, které považoval za jediné východisko ze současné situace.

Po únorovém převratu se podobně jako řada dalších osobností vystupujících v poválečném třiletí proti komunistické straně rozhodl pro odchod do exilu, který měl v jeho případě průběh takřikajíc filmový: 6. dubna 1948

byl jedním z aktérů únosu letadla leteckého z Prahy do Bratislavy, jehož hlavním strůjcem byl pravděpodobně Jiří Havelka (syn politika téhož jména /1892–1964/, v období druhé republiky a v prvních letech protektorátu člena vlády Rudolfa Berana, resp. Aloise Eliáše), který na pilota mířil startovací pistolí, a donutil ho tak obrátit kurs směrem na západ a přistát v Mnichově. O útěku informovalo *Rudé právo* dne 16. dubna 1948 v článku nazvaném „Gangsterský útěk skupiny zrádců“; jmenovitě v něm však byl uveden pouze Jiří Havelka. O Kolárově přítomnosti v letadle zřejmě – alespoň tak

Jan M. Kolár

to vyplývá z dostupných archivních materiálů – nevěděla ani Státní bezpečnost, neboť v lednu 1949 vydal sektor BAa-II (byl součástí tzv. vnitřní StB a měl na starosti politické zpravodajství) příkaz ke sledování Jana Kolára kvůli podezření „z nekalé činnosti proti lidově demokratickému zřízení“; trestní oznámení na důvodné podezření z ilegálního přechodu hranic bylo na Kolára na základě přípisu Ministerstva národní bezpečnosti ze 14. 7. 1950 podáno až v lednu 1951. Havelkův a Kolárovův přechod hranic se posléze stal jednou z inspirací propagandistického filmu Jána Kadára a Elmara Klose *Únos* (1952) – výše použitý přívlastek „filmový“ tím získal doslovné naplnění.

V Německu pomohl Kolárovi Pavel Tigrid, který mu zajistil místo v jednom z utečeneckých táborů. Kolár tam ovšem dlouho nepobyl a záhy se rozhodl odejít do Lucemburska, kde se živil manuálně i psaním článků do místního tisku. Od konce roku 1949 žil v africkém Kamerunu, kde měl pracovat jako asistent produkce společnosti Bromfilm. S nápadem natočit film odehrávající se v afrických tropech přišel ve Švýcarsku za Kolárem český filmař Ladislav Brom (1908–1969; vl. jm. Ladislav Kořínek), který se kdysi zaučoval do filmařského řemesla u Kolárova otce. Bromova původní idea byla natočit film s českými emigranty, v Africe se však namísto filmu věnoval ilegálnímu obchodu, a tak byl z Kamerunu vypovězen (do Afriky se nicméně později vrátil a v padesátých a šedesátých letech tu pod jménem John L. Brom natočil několik dokumentů a v Africe věnoval i několik knih, český vyšla roku 1972 *Africká odysea*).

Poté, co Bromův plán ztroskotal, musel Kolár hledat způsob, jak se v Africe uživit. Od roku 1950 pracoval jako obchodník s kakaem, především si však spolu s manželkou, která měla – v Kamerunu platný – diplom z farmacie, otevřeli ve městě MBalmayo lékárnu. Jejich podnikání bylo velmi úspěšné a manželé byli záhy finančně zabezpečeni natolik, že si mohli dovolit vždy půl roku strávit na cestách: kromě evropských zemí procestovali Afriku, Blízký Východ, Severní i Jižní Ameriku. Několik měsíců v roce pravidelně pobývali v Paříži, kde vlastnili byt na Montmartru, a roku 1975 se tam přestěhovali natrvalo. Po nástupu levicové Mitterrandovy vlády (1977) nechtěl ovšem Kolár ve Francii zůstat, a tak přesídlili na zámeček do Lucemburska, kde Jan M. Kolár 10. března 1979 zemřel na rakovinu.

V exilu Jan Kolár publikoval v periodikách *Čechoslovák*, *Československé noviny*, *Návrat*, *Ozvěna*, *Skutečnost*, *Sklizeň*, *Svědectví* a *Zápisník*, knižně debutoval v roce 1955 esejistickým souborem *Listy němému příteli* (Lund, Sklizeň svobodné tvorby), po němž následovaly *Otázky české tradice*, vydané tamtéž v roce 1957. V domácím kontextu byla Kolárova (exilová) esejistika a publicistika poprvé připomenuta, resp. představena až v antologii *Na ztracené varě Západu* (Praha, Prostor 2000), jejíž editor Milan Drápala je též autorem první průkopnické studie o Kolárově životě a díle („Duchovní aristokrat. Exilová cesta revolty Jana Kolára“, tamtéž, s. 273–293). Ukázky z autorových článků a úvah byly dále otištěny v *Literárních novinách* (č. 52/2005), *Babylonu* (č. 4/2006-07), *Hostu* (č. 3/2009) a v antologii *Hluboká stopa. Nezávislá revue Skutečnost 1949–1953* (ed. Vilém Prečan; Praha, Československé dokumentační středisko 2008). Coby konkrétně nepojmenovaný adresát fiktivního dialogu se Kolár též stal námětem románového eseje Lubomíra Martínka *Dlouhá partie biliáru* (2004).

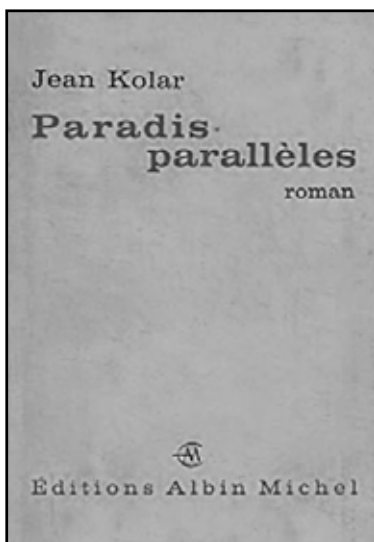
I v exilu se Kolár profiloval jako publicista ostře kritický, skeptický a zároveň v jistých ohledech po nějaký čas poměrně idealistický. Maďarské povstání v roce 1956 jej však definitivně přesvědčilo o marnosti pokusu o protikomunistickou vzpouru a zároveň mu přineslo důkaz nechuti Čechoslováků doma vzdorovat komunistické hrůzovládě. V tomtéž roce se stal členem redakční rady nově vznikajícího časopisu *Svědectví*, jelikož však nesouhlasil s Tigridovou tzv. gradualistickou koncepcí, z redakční rady záhy vystoupil a s výjimkou několika příležitostných úvah s časopisem nadále nespolečně pracoval. Svou publicistickou činnost pak výrazně utlumil a v posledních letech svého života se věnoval již pouze beletrii. Žádný z jeho pěti francouzsky psaných románů (*La monnaie de retour*, Paris, Julliard 1959; *Le Nouveau Venu*, Paris, Julliard 1961; *Les Paradis parallèles*, Paris, Albin Michel 1967;

La Pente, Paris, Albin Michel 1969; *Une Fée sur l'échiquier*, Paris, Albin Michel 1973) se dodnes nedočkal českého překladu. Ve Francii se přitom Kolár stal poměrně uznávaným romanopiscem, jehož knihy byly recenzovány ve velkých denících a týdenících a za první román mu prý v roce 1959 dokonce o jediný hlas unikla francouzská cena Rivarol, udělovaná nejlepší francouzské knize napsané autorem odlišného mateřského jazyka.

Tematickými pilíři Kolárových próz jsou vedle exilu a nostalgie po domově vypjaté niterné situace milostné a morální. Jednou ze spojnic s jeho dřívějšími esey je vnímání Evropy: hrdinové si v sobě většinou nejsou pocít pevné příslušnosti k duchovní kultuře a civilizaci evropského Západu;

Evropa však v jejich pohledu získává rysy utopického, vysněného světa, který již neexistuje. Svůj třetí román s ironickým názvem *Paradis parallèles* (Paralelní ráje) – který, jak již bylo v úvodu řečeno, později zamýšlelo vydat nakladatelství Sixty-Eight Publishers – autor situoval zčásti do Prahy přelomu padesátých a šedesátých let 20. století. Vyprávění je rozvíjeno ve dvou paralelních liniích. Hlavním hrdinou „pražské linie“ je bývalý továrník Antonín Malý a jeho rodina, kterou komunistický režim přivedl k totálnímu rozkladu. Osudy Malého a jeho rodiny jsou prostřednictvím druhé dějové linie implicitně konfrontovány s osudem položidovského lékaře Dereka, jenž na jistém středomořském ostrůvku vede donkichotský boj o zachování svého „ráje“, nedotčeného civilizačními výdobytky.

Charakteristickým rysem Kolárových próz je nápadná podobnost všech hlavních mužských hrdinů, dávající tušit autobiografický základ jejich stylizace. V případě románu *Paradis parallèles* je nositelem autorské projekce lékař Derek, jenž po svém prohraném boji nachází poslední smysl právě v tom, že vypráví svůj příběh, podává zповěď, jejímž cílem je především vlastní sebereflexe. Zvláštní místo v jeho promluvě připadá času – např. svou každodenní večerní procházku k moři popisuje následovně: „Mais souvent, j'oublie la nuit elle-même et je reste là, les jambes au-dessus des vagues, à regarder devant moi, seul en face de l'éternité. (...) J'y suis, tout simple-

Obálka francouzského vydání

ment. J'y goûte à la joie sublime que procure le présent de la première personne du singulier du verbe être. (...) **Ne rien attendre:** être dans le présent, sentir les secondes venir, se laisser pénétrer par elles et les voir s'évanouir sans regrets, ne rien retenir car il n'y a rien qui vaille d'être retenu“ (*Paradis parallèles*; Paris, Albin Michel 1967, s. 77; zdůraznil J. K.). – „Ale často zapomenu na noc a zůstávám tam, s nohama ve vlnách, a dívám se před sebe, sám tváří v tvář věčnosti. (...) Jsem tam, zcela jednoduše. Vychutnávám si tu vznešenou radost, kterou obstarává první osoba singuláru slovesa být. (...) **Na nic nečekat:** být v přítomnosti, cítit přicházející vteřiny, nechat se jimi prostoupit a vidět je mizet bez lítosti, nic nezadržovat, protože není nic, co by stálo za to zadržet.“ (pracovní překlad vk)

V citovaném úryvku vypravěč popisuje chvíle, kdy se jakoby zastavuje fyzický čas a ve všude se rozlévající přítomnosti čelí jen sám sobě, své existenci. Je až zarážející, do jaké míry tu lze slyšet ozvuky soudobých existenciálních próz, kterými přitom ve svých esejích Kolár ostentativně opovrhoval. Derek je nositelem postojů a pocitů příznačných pro postavy – lze-li tak říci – programově existenciální, s nimiž sdílí mj. chápání samoty coby bytostného údělu člověka: „Je hais toute idée d'une organisation de la vie humaine – car elle tue la solitude. N'en déplaît aux architectes illuminés de l'avenir collectiviste, l'homme est né seul pour vivre et mourir seul; le plus sublime de l'amour consiste à partager cette solitude – mais non à s'en départir“ (tamtéž, s. 198). – „Nenávidím jakoukoli myšlenku organizace lidského života – neboť zabíjí samotu. Ať si osvícení budovatelé kolektivistické budoucnosti myslí cokoli, člověk se rodí, žije a umírá sám. Nejvznešenější forma lásky spočívá ve sdílení této samoty – nikoli ve zřeknutí se jí.“ (pracovní překlad vk)

V Sixty-Eight Publishers měl román *Paradis parallèles* podle všeho vyjít v neautorském překladu. V nabídkovém katalogu figuroval nejprve pod jménem *Rajské paralely* a vyjít měl v období 1976–1977. V katalogu 1977/78 byl rovněž uveden mezi plánovanými tituly a v anotaci byl charakterizován jako „román o lidech poznamenaných Únorem“. V katalogu 1978/79 je Kolárovo jméno uvedeno znovu se stejnou anotací, název knihy však zní *Když vypadne kladka*. Do edičního plánu se román pod stejným názvem s anotací „román o 50. letech“ vrátil v katalogu 1984/1985 a se stejným názvem i charakteristikou je naposled uveden v katalogu 1986/1987.

NENÍ MILOŠ JAKO MILOŠ

Petr Šrůta

V květnu roku 2018 zemřel po dlouhé těžké nemoci jeden ze zakládajících členů Společnosti Josefa Škvoreckého **Miloš Holub**. Rád bych mu věnoval několik – možná poněkud roztržitých – vzpomínek.

Vzpomínka první

Končí první „svobodná“ zima a ve vinárně U Fausta na Karlově náměstí v Praze se schází první zájemci o práci ve Společnosti Josefa Škvoreckého. My s Vaškem Krištofem, tehdy ještě ani ne třicátníci se skoro čerstvými diplomy, jsme čekali, co to bude za lidi. Jedním z těch zkušenějších byl právě Miloš, který se mi svým nezaměnitelným hlubokým hlasem hned a navždycky vryl do paměti. Tak to začalo a v následujících měsících to strašně hekticky pokračovalo. První publikace s hlavičkou SJŠ, návštěva Škvoreckých, první valná hromada, cesta do Náchoda Milošovou stodvacítkou. Během toho povídání, skákání si do řeči či jen tak kecání o literatuře, o muzice, o filmu, o psaní... Nikdy mne moc nenapadlo, že ten chlap je skoro o dvacet let starší.

Vzpomínka druhá

Začátek devadesátých let. Chceme dohnat všechno, pokud možno ihned. SJŠ vydává Škvoreckého neznámé texty jak na běžícím pásu a během psaní a redigování se ukazuje, že ten Holub má také výtvarné cítění, a tak spolu děláme obálky, vidím, jakou má radost (takovou americkofilskou), když jsem sehnal propisoty s designem amerického Divokého Západu. Hned je Miloš použil, dokonce i pro soubor Škvoreckého statí O anglické literatuře. A ukázal se i Miloš muzikant: když jsme natírali okna, balili či rozbalovali knihy v sídle SJŠ Na Slupi, Miloš nám k tomu preludoval na flétnu. Pak ještě mockrát byl k vidění model MH, pivo a kytara. V této hektické době se z Miloše již stal náš starší kamarád, který se nás rozhodl (Václava, jeho první ženu Zdenu, mne i sebe) zviditelnit a napsal čtyřmedailon do časopisu *Čtenář*. Já z toho vyšel krásně, jako ineditní básník, no prostě zlatíčko Holub.

Spoluzakladatel SJŠ Miloš Holub

Jenže doba se dál zrychlovala. Miloš šel do politiky a nám do Společnosti (a na mezitím vzniklé Soukromé gymnasium Josefa Škvoreckého) „předhodil“ svého mladinkého syna Adama, který posunul naši práci na počítačích na trochu vyšší level. S ním mám spojenou především vzpomínku na spolupráci na CD-ROMu věnovaném J. Š. Adam bohužel zemřel rok před svým tátou.

Vzpomínka třetí

Když už jsem měl pocit, že se mi Miloš někde v politice dočista ztratil, začali jsme na přelomu milénia s mým synem chodit na dny otevřených dveří a hledat vhodné gymnázium. A tu najednou v kabinetu angličtinářů na Truhlářské sedí starší bělovlasý pán a skoro až po hlase je vše jasné – Miloš, který se po politice vrátil k pedagogice. Syn si nakonec vybral jinou školu; škoda, mohli jsme se s panem učitelem potkávat aspoň na rodičovských schůzkách. Takhle jsme se vídali již jen nepravidelně při stále řidších návštěvách Škvoreckých v Čechách, nebo na valných hromadách Společnosti, kde ale již často absentoval pro nemoc synovu či svou. A teprve tehdy mi došlo, že celou tu dobu to nebyl vrstevník můj, ale mých rodičů. A už to nebyl ten chlap jako před čtvrtstoletím, ale spíš takový smutný pohádkový děd.

Vzpomínka poslední

Miloš zemřel a vzpomínky naskočí tu u záležitostí spjatých se Škvoreckými, tu u muziky anebo jen po cestě Prahou 2, třeba kolem radnice. Když v tom najednou jdete učit do kvarty B, máte společnou četbu, tedy pokus, jak donutit děti číst a nestahovat jen nějaké pravdy z internetu, máte ke čtení *Farmu zvířat*, vezmete si z knihovny první polistopadové vydání, dáte žákům za úkol zaznamenat bibliografické údaje... a zůstanete zírat: verše přeložil Miloš Holub.

Já jsem zvíře, ty jsi zvíře / my jsme všichni zvířata / budoucnost jak zlato září / veselá a bohatá.

Některé děti měly ovšem před sebou novější vydání. Překladatel textu stejný, Miloš chybí, zvířecí hymna zní jinak (překladatel asi nehrál na kytaru), a já najednou nevím, jak je to možné, proč Milošův překlad zmizel, a už se ho na to nezeptám...

Přesto, či právě proto: Díky Miloši!

V Knihovně Václava Havla se opět četlo

K výročí úmrtí Josefa Škvoreckého († 3. 1. 2012) se každoročně v Praze koná akce nazvaná **Čtení pro Josefa Škvoreckého**. Poprvé – v dubnu 2012 – to bylo velmi spontánní Non stop čtení trvající celých 24 hodin na Gymnáziu JŠ, poté se akce zkrácená na 12 hodin na několik let přesunula do kavárny Krásný ztráty, až poslední dva roky našla důstojné útočiště v Knihovně Václava Havla. Na čtvrtek 4. ledna 2018 pozvali zástupci Společnosti Josefa Škvoreckého a Českého centra PEN klubu ke krátkému literárnímu zastavení od 17 do 22 hodin předem přihlášené účastníky i veřejnost.

V úvodu zavzpomínal předseda Společnosti JŠ Václav Křištof: „Josef Škvorecký pro mne znamenal mnoho. Inspiroval mě myšlenkami i svým dílem. Je to jeden z mála lidí, kteří se nemuseli nikdy za nic stydět, protože nepodlehli svůdným ideálům ani propagandě, naopak pomáhal tvořit těm, kteří v těžké době jinak tvořit nemohli.“ Poté následovalo vlastní čtení. Kromě jiných vystoupili spisovatelé Jaroslav Vejvoda a Jáchym Topol, publicista Michael Žantovský, básník Vít Kremlíčka, herečka Tereza Střihavková nebo malíř Tomáš Císařovský. Největší aplaus si vysloužili zpěvačka Jana Koubková, která četla i zpívala, a písničkář, publicista a spisovatel Vladimír Merta, který naopak nezpíval a pouze četl a vyprávěl. Na rozdíl od předchozích let se nečetlo jen z knih Josefa Škvoreckého či z tvorby dalších autorů z torontského nakladatelství, ale hodně i z korespondence a vzpomínek. Také bylo plno hudby – s kytarou do-

Pravidelného Čtení z díla Josefa Škvoreckého se zúčastnili studenti z pražského gymnázia v Botičské ulici

razil písničkář a předseda PEN klubu Jiří Dědeček, zazněl také klarinet a dokonce harfa. Náchodské gymnazisty, kteří bývali pravidelnými hosty, tentokrát zastoupili studenti 4. ročníku a 2.B z pražského Gymnázia Botičská. V rámci semináře českého jazyka si připravili scénář na motivy románu *Zbabělci*; o hudební doprovod jejich vystoupení se postaral student druhého ročníku saxofonista Vojtěch Cuhra. Ačkoli popředí sálu dominuje velká podobizna Václava Havla, Josefa Škvoreckého připomínala nejen fotografie na stole, knihy ve vitrínách, ale hlavně společná radost ze sdílení jeho díla.

Lydia Baštecká

Hrdý Náchod'ák Josef Škvorecký

Ve výstavní síni Muzea Náchodska v Tyršově ulici v Náchodě byla od června do září 2018 instalována výstava *Hrdý Náchod'ák Josef Škvorecký*, na níž se

Výstavu zahájil náchodský starosta Jan Birke Foto Michal Přibáň

jako spoluorganizátor podílelo Město Náchod i tamní Státní okresní archiv. Pestré expozici dominovala především cizojazyčná vydání Škvoreckého románů a povídkových souborů, které město i archiv převzaly od Společnosti Josefa Škvoreckého, nechyběly ovšem další pozoruhodné předměty (mj. diplomy, medaile) z té části autorovy pozůstalosti, kterou v roce 2016 Náchodu věnovala Zdena Škvorecká prostřednictvím SJŠ. Protože město dosud nedisponuje vhodnými prostorami pro zřízení Škvoreckého pracovny, za kterýmžto účelem mu Zdena Škvorecká tento dar poskytla, rozhodlo se jeho vedení získané archiválie veřejnosti zpřístupnit prozatím alespoň tímto způsobem. Značné množství

vystavených fotografií zachycovalo především přináležitost Josefa Škvoreckého k jeho rodnému městu; chybět tedy nemohly ani záběry z konference k autorovým osmdesátinám, kterou v Náchodě uspořádala v roce 2004 Literární akademie. Na vernisáži výstavy, která se uskutečnila 25. června 2018, vystoupil starosta města Jan Birke, ředitel Muzea Náchodska Sixtus Bolom-Kotari a nechybělo ani saxofonové sólo v provedení jedné ze studentek místní ZUŠ.

(mlp)

Škvorecký Café v Náchodě

Již rok má Náchod, to krásné město Kostelec, novou kavárnu na Komenského třídě. Je nevelká, ale prostorově velmi variabilní, přímo navazuje na voňavou prodejnu, obsluha je pečující a s výrazně osobním přístupem, klientela mladá, převážně studentská. Kavárna se jmenuje Škvorecký Café. Otevřel ji kulturní měsíčník Náchodský SWING, respektive lidé s ním úzce spojení Hana Stoklasová a Daniel Šafr, v listopadu 2017 při příležitosti deseti let vydávání magazínu. Už před těmi deseti lety, když časopis teprve připravovali, požádali Josefa Škvoreckého o rozhovor a současně i o svolení užít jeho jméno pro název budoucí kavárny, která tehdy byla pouze snem. Spisovatel dal souhlas, loni ho potvrdila i Zdena Salivarová-Škvorecká a sen se stal realitou. V interiéru, kde nalezneme nejen Škvoreckého knihy ale i stolky se jmény jejich hrdinů, se občas konají komorní programy – literární, hudební, filmové – povětšinou spojené s náchodskými osobnostmi.

Jistě nepřekvapí, že se právě zde v pátek 21. 9. 2018 (jen o dva dny později než v Praze) konal druhý křest nové reprezentativní publikace **Josef Škvorecký: Prima sezóny 1924–2012**. Ve stylovém prostředí s živou swingovou hudbou měl hlavní slovo autor Václav Křištof, který zajímavě přiblížil genezi knihy a postup při získávání materiálů se zdůrazněním náchodských souvislostí. Po zodpovězení několika dotazů pak knihu pokřtil místní znalec Škvoreckého díla Aleš Fetters, který přidal i vlastní vzpomínky a kmotrovské přání. Na obou místech, v Praze i v Náchodě, zaznělo, ať si kniha najde své čtenáře a ať se dobře prodává. V případě Náchoda o tom nepochybují.

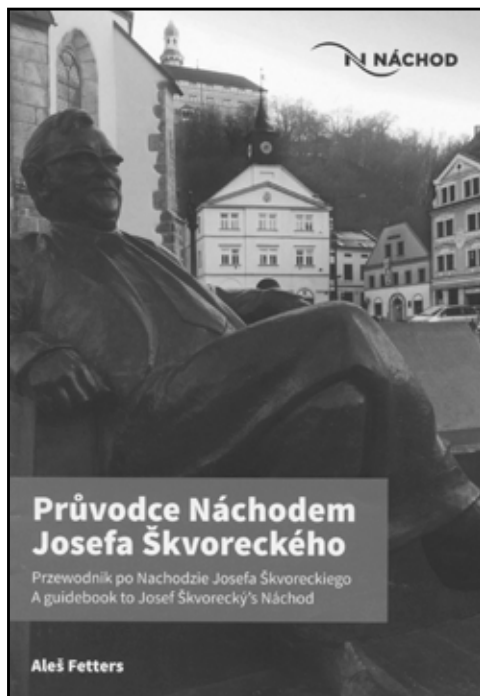
Lydia Baštecká

Aleš Fetters a Václav Křištof při náchodském křtu nové publikace

Foto Michaela Stejskalová

❑ **Valná hromada Společnosti Josefa Škvoreckého** se uskutečnila 20. března 2018. Vedle běžné agendy její účastníci diskutovali mj. o budoucnosti Ceny Josefa Škvoreckého, jejíž udílení bylo v roce 2016 přerušeno, a také o postupu při předávání archiválií týkajících se života a díla Josefa Škvoreckého náhodskému Městskému úřadu za účelem vybudování pamětní síně v autorově rodném městě.

❑ Již počtvrté vydalo Město Náchod sešit nazvaný **Průvodce Náchodem Josefa Škvoreckého**, o jehož textovou část se postaral Aleš Fetters. Poprvé se praktická publikace určená všem, kteří se vydají po stopách hrdinů románu *Zbabělci*, objevila v roce 2008, a to samostatně v české, polské a anglické verzi. K dalším, vždy mírně upraveným vydáním došlo v letech 2012 a 2014. V nejnovějším provedení sešit přináší jak český text, tak jeho anglický i polský překlad s fotografiemi Petra Šulce.

❑ V časopisu *Téma* (č. 42/2017) na Josefa Škvoreckého **zavzpomínal** hudební publicista **Jiří Černý**: „V šedesátých letech začal jezdit na Západ Karel

Gott. A musím říct, že Karel mi skoro vždycky nějakou desku přivezl. A troufám si tvrdit, že to nedělal z vychytralosti, aby si mě jako kritika podplatil. Pak jsem taky prosil různé letušky a sportovce, kteří se dostávali na Západ. Tenisté sice jezdili pořád ven – třeba Vladimír Zedník měl strašně desek – ale snad všichni měli rádi country music. Mohl jsem říct Pepíkovi Škvoreckému, se kterým jsem se dobře znal, ale to mi bylo blbé, protože on za to nikdy nic nechtěl. Třeba když umřel Elvis Presley a nakladatelství Práce si u mě objednalo knihu, tak mi hned poslal osm elpíček.“

❑ Dne 21. června 2018 ve věku 87 let **zemřel sinolog Oldřich Král**, první rektor Literární akademie (Soukromé vysoké školy Josefa Škvoreckého). Již koncem března 2018 odešla rovněž ve věku 87 let dlouholetá významná **redaktorka Irena Zítková**, jež po léta působila v nakladatelství *Mladá fronta* a bývala připomínána jako předobraz Dáši Blumenfeldové ze Škvoreckého románu *Lviče*.

❑ Rozhlasový redaktor a publicista Petr Vidomus uveřejnil v časopisu *Soudobé dějiny* (č. 1–2/2017) rozsáhlou stať „Američan – a musí emigrovat do Československa!“ věnovanou **jazzmanu Herbertu Wardovi**, jehož jako aktéra pořadu *Opravdu blues* autorské trojice Dorůžka – Škvorecký – Šváb v minulém čísle *Dannyho* připomněl Ondřej Suchý. Vidomus se opřel o rozsáhlý archivní výzkum, jako první v této souvislosti využil i dokumentů americké FBI a životní osudy manželů Wardových nahlíží v historickém, politickém i uměleckém kontextu.

❑ **Publikaci Václava Křištofa Josefa Škvorecký – Prima sezóny 1924–2012** představila v informativní recenzi Monika Zavřelová v *Mladé frontě Dnes* 5. 10. 2018.

❑ První dvě části **detektivní série manželů Škvoreckých** (*Krátké setkání, s vraždou a Setkání po letech, s vraždou*) vydalo roku 2018 brněnské nakladatelství *MOBA* ve své edici *Původní česká detektivky*. V obou případech jde o druhé vydání. Ve voznickém nakladatelství *Leda* vyšel téhož roku již po šesté román *Lviče*.

❑ Zvukový záznam **rozhovorů Josefa Škvoreckého s Adinou Mandlovou**, které stály na počátku knižního vydání hereččiných vzpomínek *Dneska už se tomu směju* (Toronto 1976), připravil Ondřej Suchý pro vydavatelství *Supraphon*. Pod názvem *Adina Mandlová vzpomíná* vyšel jejich výběr na třech CD v roce 2018.

Vážení čtenáři 1

AKTUÁLNĚ

(mlp): Obrazová vzpomínka na Josefa Škvoreckého 2

Martina Fialková: Prima sezóny s Josefem Škvoreckým 3

Z TEXTŮ JOSEFA ŠKVORECKÉHO

Projev Krále Majáles 8

ZDENA ŠKVORECKÁ 85

Daniel Konrád: Jubileum Zdeny Salivarové 12

Zdena Salivarová: Z korejského deníku 1955 17

STUDIE A ČLÁNKY

Milan Uhde: Smích a smutek Josefa Škvoreckého..... 22

Sam Solecki: Josef Škvorecký a Kanada..... 28

Věra Tomanová: Vzpomínky z časů dvou totalit 34

KNIHY, KTERÉ NEVYŠLY V 68 PUBLISHERS

Veronika Košnarová: Kolárovy románové úniky z dějin.....41

VZPOMÍNKA

Petr Šrůta: Není Miloš jako Miloš..... 46

UDÁLOSTI

Lydia Baštecká: V Knihovně Václava Havla se opět četlo 48

(mlp): Hrdý Náchodák Josef Škvorecký 49

Lydia Baštecká: Škvorecký Café v Náchodě..... 50

KRONIKA.....51